

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

TOPLUMUN KATILIM BANKACILIĞINA BAKIŞI

Mustafa PEKER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOÇ. DR. YAVUZ GÜLOĞLU

TEMMUZ - 2022

KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Mustafa PEKER

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****TOPLUMUN KATILIM BANKACILIĞINA BAKIŞI****MUSTAFA PEKER****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI****DANIŞMAN: DOÇ. DR. YAVUZ GÜLOĞLU**

Finansal Dünyada güçlü bir gelişim ivmesi yakalayan “katılım bankacılığı” ilkelerinin uygulamaya başlanması ile ilgili çalışmalar,1970’lere kadar dayanmaktadır. İslami finans adıyla finans dünyasında yer alan katılım bankaları, ilk etapta Müslüman devletlerde uygulanmışken günümüzde dünya ülkelerinin birçoğunda yer almakta uygulama, birikimlerin değerlendirilmesi açısından her geçen gün önemi artan bir finansal kurum halini almaktadır.

İslami finans günümüzdeki tabiri ile katılım bankacılığı dünya finans sektöründen almış olduğu payı her geçen gün artırmaktadır. Katılım bankacılığı öyle cazip hale gelmiştir ki konvansiyonel bankaların bile katılım bankacılığı işlemleri yapmak için mevcut sistem içerisinde faizsiz finans işlemleri için segment açmaya başladıkları görülmektedir. Dünya finans sektöründe İslami bankaların tercih nedenleri üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen Türkiye’deki katılım bankalarının tercih nedenleri üzerine yapılan çalışma sayısı son yıllarda artmaya başlasa da tatmin edici seviyelerde değildir. Bu çalışmanın amacı katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşler arasındaki ilişkinin ortaya konulmasıdır. Finansal sistem içerisinde yer alan kullanıcılar bu araştırmanın belirleyici unsurunu oluşturmaktadır. Bu nedenle banka kullanıcıları arasından nicel araştırma yöntemine uygun olarak basit tesadüfî örneklem yöntemi tercih edilmiş ve örneklemden hareketle katılımcılardan gönüllülük esasına dayalı olarak araştırma verileri anket tekniği ile toplanmıştır ve SPSS paket programı ile analiz edilmiştir.Yapılan çalışma sonucunda katılım bankacılığının payını artırması ve etki alanını geliştirmesi, sunduğu finansal ürünlerinin çeşitliliği, katılım bankacılığının tanınırlığı ve müşteriler nezdinde bırakılan olumlu imaj ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.Toplum nezdinde katılım bankacılığı hakkındaki bilgi düzeyi arttıkça tercih eden müşteri sayısı da artmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Bireysel Müşteri, Katılım Bankacılığı, Faizsiz Bankacılık İslami Bankacılık, Türkiye.

Temmuz 2022, 80 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****SOCIETY'S PERSPECTIVE TO PARTICIPATION BANKING****MUSTAFA PEKER****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC AFFAIRS
SUPERVISOR: Assoc. Prof. Dr. Yavuz GÜLOĞLU**

Studies on the implementation of the principles of participation banking, which had a strong development momentum in the financial world, remained at the stage of thought until the 1970s. but in 1970 it was passed from the level of thought to the stage of implementation. Participation banks, which are taken part in the world of finance under the name of Islamic finance, were applied in Muslim states at first, but nowadays, they are becoming a financial institution that is increasing in importance in terms of reserve estimate in all countries of the world.

Islamic finance, which is called participation banking today, is increasing its share in the world finance sector day by day. Participation banking system has become so attractive that It is observed that even conventional banks have started to found segments for interest-free finance transactions within the existing system in order to make participation banking transactions. Although many studies have been conducted on the reasons for preference of Islamic banks in the world financial sector, the number of studies on the reasons for preference of participation banks in Turkey has started to increase in recent years, but it is not at a sufficient level. The aim of this study is to reveal the relationship between the level of knowledge about participation banks and opinions about participation banks. Users in the financial system are the determining factor of this research. For this reason, simple random sampling method was preferred among bank users in accordance with the quantitative research method, and based on the sample, research data were collected from the participants on a voluntary basis with the Questionnaire technique and analyzed with the SPSS package program. As a result of the study, it was concluded that the increase in the share of participation banking and the development of its sphere of influence are related to the variety of financial products it offers, the recognition of Participation Banking and the positive image left in the eyes of customers. As the level of knowledge about participation banking increases in the society, the number of customers who prefer it also increases.

KEYWORDS:Retail Customer, Participation Banking, Interest-free Banking, Islamic Banking, Turkey

July 2022, 80 Page

TEŞEKKÜR

İslami kurallar doğrultusunda faizsizlik prensibi ile faaliyet gösteren Katılım Bankalarının dünyada ve ülkemizde her geçen gün önemi ve bankacılık sektöründen aldıkları pay artmaktadır.

Bu çalışmada; Toplumun katılım bankacılığın bakışı incelenmiştir. Çalışmada katılım bankalarının temel ilkeleri, fon toplama ve kullandırma yöntemleri, katılım bankalarının bankacılık sektörü ile mukayeseli karşılaştırılması ve bireysel müşterilerin katılım bankacılığı hakkında fikirlerinin ve düşüncellerinin belirlenmesi amacıyla anket çalışması yapılmıştır.

Yüksek lisans çalışmama başladığım andan itibaren ilmi ve hayat tecrübesiyle araştırmalarımın her aşamasında öneri ve yardımlarını esirgemeyen, güler yüzü, bilgi ve tecrübesi ile çalışmama ışık tutan saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Yavuz GÜLOĞLU hocama, Yüksek lisans ve tez sürecim boyunca beni destekleyen Prof. Dr. Yavuz DEMİREL hocama, öğrenim gördüğüm süre boyunca birçok konudaki yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Deniz KUNDAKÇI hocama ve tezime katkılarından dolayı Arş. Gör. Dr. Enes Uğur TOHUM hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca bana inanan yapmak istediğim her işte beni destekleyen, güçlerini ve güvenlerini hep arkamda hissettiğim sevgili eşim Nadiye PEKER'e ve Ailemizin biricikleri kızım Hilal PEKER ve oğlum Hakan PEKER'e canı gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın Katılım bankacılığı sektörüne faydalı olması temennisiyle.

Mustafa PEKER

Kastamonu, 2022

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. FİNANS SİSTEMİ VE BANKACILIK.....	4
2.1 Finans Sistemi ve İşlevleri	4
2.2 Bankacılık Kavramı ve Bankaların Sınıflandırılması	4
2.2.1 Hukuki Yapılarına Göre Bankalar	5
2.2.2 Sermayelerine Göre Bankalar.....	5
2.2.3 Faaliyetlerinin Özelliklerine Göre Bankalar.....	5
2.2.4 Faaliyet Gösterdikleri Yerlere Göre Bankalar	8
2.2.4.1 Serbest bölge bankaları	8
2.2.4.2 Kıyı bankaları (Offshore Banking)	9
2.2.5 Ekonomik Fonksiyonlara Göre Bankalar	9
2.2.5.1 Ticaret ve mevduat bankaları	10
2.2.5.2 Yatırım ve kalkınma bankaları	11
3. KATILIM BANKACILIĞININ ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ	13
3.1 Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri	13
3.1.1 Dini Nedenler	14
3.1.1.1 Faiz kavramı ve tarihsel gelişimi	15
3.1.1.2 İlk çağda faiz anlayışı.....	17
3.1.2 Orta Çağda Faiz Anlayışı.....	17
3.1.3 Yeni Çağda Faiz Anlayışı	18
3.1.4 Sosyal Nedenler	18
3.1.5 Ekonomik Nedenler	18
3.2 Katılım Bankacılığının Önemi	19
3.3 Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	20
3.3.1 Dünyada Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	20
3.3.2 Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi.....	22
4. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKALARI’NIN HUKUKİ YAPILARI, FON TOPLAMA VE KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ.....	24
4.1 Türkiye’de Katılım Bankacılığının Hukuki Yapısı	24
4.1.1 1983-1999 Dönemi Hukuki Yapı	25
4.1.2 1999-2005 Dönemi Hukuki Yapı ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunu	26
4.1.3 2005 Sonrası Dönem Hukuki Yapı ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu.....	28
4.1.4 Danışma Kurulunun Oluşumu ve Faaliyet Konuları	29
4.2 Katılım Bankalarında Fon Toplama Yöntemleri.....	30

4.2.1 Özel Cari Hesaplar.....	30
4.2.2 Katılma Hesapları	30
4.3 Katılım Bankalarında Fon Kullandırma Yöntemleri.....	31
4.3.1 Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)	32
4.3.1.1 Murabaha (üretim desteği sağlama)	32
4.3.1.2 Müşarake (sermaye-sermaye ortaklığı).....	33
4.3.1.3 Kurumsal finansman desteği	34
4.3.1.4 Bireysel finansman desteği	34
4.3.1.5 İcara (leasing).....	35
4.3.1.6 Selemler ve istisna.....	36
4.3.1.7 Karz-ı hasen	36
4.3.1.8 Sukuk	36
4.3.2 Gayri Nakit Fon Kullandırma Yöntemleri.....	37
4.3.2.1 Akreditif	37
4.3.2.2 Teminat mektubu	37
4.3.2.3 Referans mektubu.....	38
4.3.2.4 Aval ve kabul kredileri.....	38
4.3.2.5 Diğer bankacılık ve finansal hizmetler	38
5. TÜRKİYE’DEKİ KATILIM BANKALARI VE SEKTÖR PAYLARI.....	39
5.1 Türkiye’de Katılım Bankacılığının Durumu	39
5.1.1 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları	40
5.1.1.1 Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	40
5.1.1.2 Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	41
5.1.1.3 Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	42
5.1.1.4 Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	44
5.1.1.5 Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	45
5.1.1.6 Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	46
5.2 Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü ile 2015-2020 Yılları Arası Karşılaştırılması	48
5.2.1 Aktif Büyüklükleri Açısından Karşılaştırılması	48
5.2.2 Kullandırılan Fonlar Açısından Karşılaştırılması.....	48
5.2.3 Net Kâr Açısından Karşılaştırılması.....	49
5.3 Katılım Bankacılığının Zayıf Yönleri	50
6. YÖNTEM.....	52
6.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi	52
6.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	52
6.3 Araştırmanın Modeli	53
6.4 Araştırma Örneklemi ve Veri Toplama Aracı.....	54
6.5 Araştırma Verilerinin Analiz Yöntemi.....	54
7. BULGULAR	55
7.1 Tanımlayıcı Bulgular.....	55
7.2 Faktör Analizi Bulguları.....	60
7.3 Verilerin Normallik Analiz Bulguları	62
7.4 Regresyon Analizi Bulguları.....	63
7.5 Korelasyon Analizi Bulguları.....	64
8. SONUÇ.....	66
KAYNAKLAR.....	69
EKLER.....	73
Ek-1: Araştırmanın Anketi	73

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 6.1 Araştırma modeli.....	53

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 5.1	2020 yılı itibariyle Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması.....	40
Tablo 5.2	2020 Yılı İtibariyle Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Kredi Takip oranının Karşılaştırılması.....	40
Tablo 5.3	2020 Yılı İtibariyle Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması.....	41
Tablo 5.4	2020 Yılı İtibariyle Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Takip oranının Karşılaştırılması.....	42
Tablo 5.5	2020 Yılı İtibariyle Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması.....	43
Tablo 5.6	2020 Yılı İtibariyle Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Takip oranının Karşılaştırılması.....	43
Tablo 5.7	2020 Yılı İtibariyle Ziraat Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması.....	44
Tablo 5.8	2020 Yılı İtibariyle Ziraat Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Takip oranının Karşılaştırılması.....	45
Tablo 5.9	2020 Yılı İtibariyle Vakıf Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması.....	45
Tablo 5.10	2020 Yılı İtibariyle Vakıf Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Takip oranının Karşılaştırılması.....	46
Tablo 5.11	2020 Yılı İtibariyle Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması.....	47
Tablo 5.12	2020 Yılı İtibariyle Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Takip oranının Karşılaştırılması.....	47
Tablo 5.13	Katılım Bankalarının Aktif Büyüklüklerinin Yıllar İtibariyle Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması(Mio TL)	48
Tablo 5.14	Katılım Bankalarının Kullandırımlı Yapılan Fonlarının Yıllar İtibariyle Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması (Mio TL).....	49
Tablo 5.15	Katılım Bankalarının Net Kârlarının Yıllar İtibariyle Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması (Mio TL).....	50
Tablo 6.1	Hipotezlerin test edilmesinde kullanılan analizler	53
Tablo 7.1	Demografik bulguların özeti	55
Tablo 7.2	Bankacılığı ne amaçla kullanıyorsunuz? sorusu yanıtlarının dağılımı....	56
Tablo 7.3	Eğer bankalar ile çalışıyorsanız bankacılık işlemlerini yapmak için hangi bankayı tercih edersiniz? Sorusu yanıtlarının dağılımı	56
Tablo 7.4	Katılım bankacılığı hakkında bilginiz var mı? sorusu yanıtlarının dağılımı.....	57
Tablo 7.5	Katılım bankasından edindiğiniz memnuniyet düzeyi nedir? sorusu yanıtlarının dağılımı	57
Tablo 7.6	Birikiminiz varsa /olsaydı bu birikiminizi katılım bankasında mı yoksa diğer faizli bankalarda mı değerlendirirdiniz? sorusu yanıtlarının dağılımı	58
Tablo 7.7	Kredi kullanmanız gerekirse ne yaparsınız? sorusu yanıtlarının dağılımı.....	58

Tablo 7.8	Kredi ihtiyacınızda katılım bankalarını tercih etmenizden nedeni aşağıdakilerden hangisi olurdu? sorusu yanıtlarının dağılımı.....	59
Tablo 7.9	Katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verdiğine /verebileceğine inanıyor musunuz? sorusu yanıtlarının dağılımı.....	59
Tablo 7.10	Katılım bankacılığını kullanmıyorsanız ihtiyaç halinde kullanmayı düşünür müsünüz? sorusu yanıtlarının dağılımı.....	60
Tablo 7.11	Bilgi düzeyi ölçeğinin güvenilirlik-geçerlilik analiz sonuçları	60
Tablo 7.12	Katılım bankası hakkında görüşler ölçeği faktör analizi sonuçları	61
Tablo 7.13	Değişkenlere ilişkin normallik analizi bulguları	62
Tablo 7.14	Katılım bankaları bilgi düzeyinin katılım bankaları hakkındaki görüş üzerine etkisi	63
Tablo 7.15	Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüş arasındaki ilişki.....	64
Tablo 7.16	Araştırma hipotezlerinin sonuçlarına ilişkin özet sunum.....	65

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
MB	: Merkez Bankası
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
SPK	: Sermaye Piyasaları Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
A.Ş.	: Anonim Şirket

1. GİRİŞ

Finans sektörü Türkiye gibi sermaye piyasasında tatmin edici işlem ve piyasa hacmine sahip olmayan ülke ekonomilerinde son derece önemli bir yere sahiptir. Gelişmiş ekonomilerde tasarruf sahipleri birikimlerini sermaye piyasasında değerlendirirken, yatırımcılarda gerekli fonları bu piyasalardan karşılayabilmektedir. Türkiye’de aracılık faaliyetinin neredeyse tamamı bankalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle kaynak temini de bankalar tarafından sağlanmaktadır. Finans piyasasının iyi çalışması sermayedar için karlılık, insan kaynakları yönünden de performans kriteri olmakla birlikte, piyasa açısından da işlerlik demektir. Daha geniş anlamda bakıldığında istikrarlı bir büyümenin oluşabilmesi için bankaların sağlıklı finansman tahsis uygulamaları yaparak iyi projekte edilmiş yatırımları desteklemesi, ülkeye ilave değer oluşturacak yatırımlarla katkı sunması gerekmektedir. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında finans sektörü ekonomi dışlılarının döngüsünü sağlamanın yanında genel manada ülkenin gelişmesi ve büyümesi açısından lokomotif bir yapıdır.

Ülkemizde ekonomik yapısının işleyişinde aslan payına sahip olan finans piyasasında konvansiyonel bankaların iş ve işlemleri ağırlıklı olarak yer bulmasına rağmen faizsiz finans üzerine yoğunlaşan katılım bankalarının da faaliyetleri her geçen gün aratarak finans piyasasından almış olduğu payı artırmaktadır. İslami yöntemlere göre iş yapan ve faiz hassasiyeti olan müşterilere ulaşmayı amaçlayan katılım bankalarının yıllar itibariyle finans sektöründen aldığı hissesini her geçen gün artırmaktadır. 2000 yılından itibaren hem ulusal hem de küresel düzeyde organizasyonel ve yapısal gelişim süreçleri geçiren katılım bankacılığı finansal ürünler geliştirme, portföy yönetimi ve bireysel emeklilik gibi alanlarda da faaliyet göstermeye başlanmasıyla daha nitelikli ve stratejik bir yapıya kavuşmuştur. 2020 yıl sonu verilerine göre 437 milyar TL aktif büyüklüğü bulunan katılım bankacılığı sektörünün, 322 milyar TL’lik mevduat ve 240 milyar TL’lik kredi büyüklüğü bulunmaktadır. 2019’da bankacılık sektöründen katılım bankalarının aydığı pay %5,8 iken 2020 yılında bu pay %7,1’lik orana ulaşmıştır. Katılım bankalarının bankacılık sektöründen aldığı payın artmasında ülkemizde uygulanan politika ve düzenlemelerin, sektörün geliştirdiği yeni ürünlerin ve devlet desteklerinin büyük etkisi olmuştur. Katılım bankacılığı sektörünün 2025 yılı hedefi yüzde 15 pazar payına ulaşmaktır.

Türkiye de “Katılım Bankası” unvanıyla iş yapan ve faizsiz bankacılık prensipleri doğrultusunda faaliyet gösteren bankaların sayısı 2020 yılı itibari ile 6’ya yükselmiştir. Katılım bankalarının sektördeki payının artmasında kamunun katılım bankası kurarak sektörde aktif olarak faaliyet göstermesinin etkisi büyüktür.

Dünyanın tamamındaki gelişmekte olan ülkelerin finans piyasalarında bankacılık sektörünün üstlendiği lokomotif rolünün önemi her geçen gün artmaktadır. Ülkemizde ekonomik yapının en değerli üyesi olan bankacılık piyasasında konvansiyonel bankalar aslan payını elinde bulundursa da katılım bankalarının da faaliyetleri hem sektörden alınan pay hem de genel manada büyüme açısından artarak devam etmektedir.

Bu çalışmada her geçen gün büyüyüp gelişen pazar payını artıran ve yeni ürün ve hizmetleri ile piyasada var olduğunu hissettiren katılım bankacılığına toplumun bakışı incelenecektir.

Bireylerin bilgi düzeyinin ölçülmesi ve katılım bankacılığı ürünleri ve çalışma sistemi hakkındaki bilgi düzeyinin araştırılmasını konu edinen bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, genel olarak finans sistemi ve bankacılık hakkında bilgi verilmiş; ikinci bölümünde, katılım bankacılığının finans sistemi ve toplum açısından önemi ve tarihsel gelişimi açıklanmış, katılım bankacılığının toplumda karşılık bulan dini nedenleri ve dinimizce yasak olan faiz konusu detaylı olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümünde, katılım bankalarının hukuki yapıları ve konvansiyonel bankalara göre farklı olan fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri anlatılmış; dördüncü bölümde Türkiye de katılım bankacılığının durumu finansal tablolar ile açıklanmıştır. Araştırmanın önem arz eden bölümü ise beşinci bölüm olup bu bölümde araştırmanın sonuçları yer almıştır.

Ulaşılan verilerin analiz bulgularının pratikte, finans sektöründe faaliyet gösteren katılım bankalarının müşterilerle olan ilişkileri gözden geçirilerek katılım bankacılığına yarar sağlaması beklenmektedir. Bununla birlikte katılım bankaları müşterilerini bir bütün olarak ele almaktadırlar. Dolayısıyla bireysel müşterilerin

demografik özelliklerini göz ardı etmektedirler. Bu nedenle müşterilerine hizmet sunumunda etkin olamamaktadırlar. Bu araştırma ile bireysel müşterilerin katılım bankacılığı tercihleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmek için yapılabilecek çalışmaların maliyetlerini minimize etmeye katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Teoride ise bireysel müşterilerin katılım bankacılığı tercihlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik araştırmalar çok sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla gerek Türkiye’de gerekse dünyada bu alanda daha sonra yapılabilecek çalışmalara örnek olması beklenmektedir. Bu çalışmada bireysel müşterilerin katılım bankalarını tercih etme nedenlerini etkileyen faktörler konusu detaylı bir şekilde incelenecektir.

2. FİNANS SİSTEMİ VE BANKACILIK

2.1 Finans Sistemi ve İşlevleri

Dünyadaki uygulamalarında ve ülkemizde finans sistemi; mali piyasa, mali kurumlar ve mali araçlardan oluşur. Birikim ve yatırım alanında yapılacak kararların ayrı bölümler tarafından alındığı piyasa sistemine göre işleyen finans sisteminde tasarrufların yatırıma yönlendirilmesi işi ülkenin mali sistemi vasıtasıyla gerçekleştirilir (Büyükdeniz, 1991).

Finans sistemi; biriktirilen fonlarını kendi başına değerlendiremeyen kişilerden alıp bu fonları yatırım yapma imkânı olan, gerekli bilgi ve beceriye sahip kişilere devredilmesi sistemini hayata geçirerek daha verimli yatırım, üretim ve zenginlik düzeyine ulaşılmasını sağlar. Bu ana işlevine ilave olarak finans sistemi ve bu yapının içinde yer alan kurumlar birtakım ek görevleri de üstlenmektedirler. (Coşkun, 2008).

Ek görevler;

- Finans sisteminin ek görevleri süre düzenleyici, oran düzenleyici, riziko düşürücü ve dağıtıcı rolü, ekonomik bilgilendirme ve aracılık rolü olarak ifade edilebilir.
- Toplumdaki bireylerin bazıları elde ettikleri kazançlarının küçük bir kısmını harcıyıp kalanını biriktirdiklerinden tasarruf fazlasına sahipken, bir kısım insanların ise kazançlarının üzerinde bir tutarı tüketmeleri sebebiyle ek kaynak bulmak istemektedirler. Finans piyasasının ana görevi; tasarruf fazlası olanlardan bu birikimleri toplayarak bankacılık sistemi aracılığı ile fon ihtiyacı olan iktisadi birimlere aktarılmasını sağlamaktır (Coşkun, 2008).

2.2 Bankacılık Kavramı ve Bankaların Sınıflandırılması

Genellikle tüm ülke dillerinde birtakım değişiklikler ile tanımlanan “banka” kelimesinin İtalyanca “banco” sözcüğünden türediği ve kelimenin daha sonra “banka”

olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. İtalyanca'daki manası sıra, masa veya tezgâh şeklinde ifade edilir (Parasız, 2007).

Bankalar genel olarak aşağıdaki gibi sınıflandırılır.

2.2.1 Hukuki Yapılarına Göre Bankalar

Bankaların kuruluşları ve faaliyet göstermeleri ülkemizde uygulanan hukuki kural ve esaslar doğrultusunda yapılmakta olup hukuki yapılarına göre bankaların sınıflandırılması aşağıda şekilde yapılmaktadır.

1. Resmi Bankalar: Özel kanunlara göre faaliyet izni alıp çalışan kurumlardır.
2. Özel Bankalar: Anonim şirket statüsünde kurulan ve ülkenin bankacılık yasasına tabi olarak faaliyet gösteren bankalardır.

2.2.2 Sermayelerine Göre Bankalar

1. Kamu Bankaları: Kuruluş sermayesinin tamamı kamuya ya da kamu kuruluşuna ait olan bankalardır.
2. Karma Bankalar: Sermayesinin bir kısmı kamuya bir kısmı da özel şahıs ya da özel kurumlara ait olan bankalardır.
3. Özel bankalar: Sermayelerinin tamamının özel kişiler ya da kurum ve kuruluşlarca ödendiği bankalardır.
4. Yabancı Bankalar: Sermayelerinin tamamının yabancı uyruklu kişilerce ödenen bankalardır.

2.2.3 Faaliyetlerinin Özelliklerine Göre Bankalar

Toptancı Bankacılık(Wholesale Banking): Bir ülkede faaliyet gösteren firma ya da gerçek kişilerden gelen yüksek tutarlı finansman talebinin karşılanması amacı ile başka işletmelerden ve yabancı sermaye ve para piyasalarından yüksek tutarda fon

temin edebilen, faaliyet alanının geniş olduğu, faaliyeti ile ilgili kararlarını seri olarak alıp alınan kararları seri şekilde uygulayan, müşterileri ile ilişkilerinin çok yakın düzeyde olduğu, şube sayılarının az olduğu ve az sayıda konusunda deneyimli uzman bir ekip ile çalışan daha çok yüksek tutarlı ve butik işler yapan banka biçimidir (Parasız, 2007).

Toptancı bankaların özellikleri aşağıdaki gibidir (Coşkun, 2008):

1. 1. Esnek ve girişimci bir organizasyon yapısı ile yönetildiklerinden güncel piyasa koşullarına göre yeni bankacılık ürün ve hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda son derece iyidirler ve piyasalarda yaşanan olumsuz ekonomik koşullara daha dirençlidirler.
2. Yeni fikirleri olan yatırımcıları destekleyerek butik ve yüksel tutarlı işler yaptıklarından yüksek riskli sermaye yatırımlarını gerçekleştirirler.
3. Az sayıda müşteriye yüksek tutarlı işler yaparak riskli sermaye yatırımlarının gerçekleştirilmesini sağlamaktadırlar.
4. Bilanço büyüklükleri içinde mevduat kaleminin payı çok azdır.
5. Kaynak bulunması işini dünya finans piyasasından kısa vadeli ve ucuz olarak sağlarlar.
6. Organizasyonları küçük olduğundan limit tahsisleri hızlıdır ve müşteri ihtiyaçlarını kısa sürede karşılarlar.
7. 7.Sınırlı sayıda şubeleri ve konusunda deneyimli kişiler ile faaliyet gösterirler. Ancak; muhabirlik ağları güçlüdür.
8. Bu kurumların hitap ettiği kurumlar genellikle dünya genelinde faaliyet gösteren büyük şirketler, devletler ve potansiyeli yüksek yatırımcılardan oluşmaktadır.

9. Büyük projelerin finansmanını yaptıklarından oldukça düşük bir kar marjı ile çalışırlar.

Perakende Bankalar (Retail Banking): Mevduat bankacılığı (deposit banking), şube bankacılığı (branch banking) ve ticari bankacılık (commercial banking) olarak da adlandırılmaktadır. Perakende bankalar faaliyette bulundukları yerdeki gerçek ve tüzel müşterilerinin vadesiz ve vadeli mevduat hesaplarını, çek-senet tahsilatını, finansman ihtiyaçlarını, akreditif işlemlerini, kısa ve uzun vadeli kredileri, kredi kartları, tüketici kredilerini, kambiyo işlemlerini, havale, yatırım yönetimlerini ve menkul kıymet işlemlerini yaygın bir alanda ve küçük hacimli olarak standart işlem yapan bankalardır (Parasız, 2007).

Perakende bankaların genel özellikleri aşağıda sıralanmıştır (Coşkun, 2008):

1. Faaliyetlerinin büyük bir kısmını faaliyette bulundukları ülkeden temin edilen yurt içi fonlar ile gerçekleştirirler.
2. Şube sayıları çok olduğundan kasalarında atıl kaynak oluşabilir.
3. Müşterilerinin finansman ihtiyaçlarını genelde kendi kaynaklarından karşılarlar.
4. Organizasyonları daha yaygın olduğundan karar alma sistemi yavaş işlemektedir.
5. Fazla sayıda şube ağı bulunduğundan en büyük maliyet alanı personel giderleridir.
6. Tabana yaygın mevduat ve kredi müşterileri bulunmaktadır.
7. Tabana yaygın küçük tutarlı çok sayıda işlem nedeni ile kar marjları yüksektir.

Toptancı bankaları perakendeci bankalardan ayıran özellikler şunlardır (Parasız, 2007):

1. Faaliyet ve ilgili alanları farklıdır.
2. Toptancı bankalar yüksek rizikolu sermaye yatırımlarını yapmaya çalışabilirler.

3. İşlemler bütüncül yapıdadır.(Bu durumla konvansiyonel banka uygulamalarından ayrılmaktadır.)
4. Toptancı bankalar yüksek işlem yapmaya potansiyeli olan alanlarda uzmanlaşmaktadırlar. (Örneğin; yüksek tutarlı alt yapı yatırımları-yap-işlet devret projeleri gibi)
5. Fon kaynaklarını daha çok uluslararası finans piyasalardan sağlamaktadır.
6. Fon maliyetleri perakende bankalara oranla daha düşüktür.
7. Hızlı karar mekanizmasına sahiptirler.
8. Dünya genelinde faaliyet gösteren firmalar ve devletler ile çalışmaktadırlar.
9. Konusunda deneyimli insan kaynağı ile faaliyet göstermektedirler.
10. Faaliyete bulundukları piyasada etkin bir rekabet güçleri vardır.

2.2.4 Faaliyet Gösterdikleri Yerlere Göre Bankalar

2.2.4.1 Serbest bölge bankaları

Finansal iş ve işlemlerini serbest bölgelerde gerçekleştiren, serbest bölgelerde faaliyetlerini sürdüren firmaların ihtiyaçlarına uygun olarak faaliyet gösteren firma ve kurumlara yönelik olarak yasalara göre bir takım vergi muafiyetlerinden yararlanarak herhangi bir kambiyo sınırlamalarına tabi olmadan yerine getiren bankalardır (Coşkun, 2008).

Serbest Bölge Bankalarının özellikleri aşağıdaki gibidir. (Elagöz ve Abasov, 2001).

1. Sadece döviz cinsinden iş yapmaktadırlar
2. Serbest bölgede faaliyet izni olan firmalara hizmet vermektedirler. Perakende bankacılık faaliyeti yoktur.

3. İhracat taahhütsüz yabancı para cinsinden finansman işlemi yaparlar.
4. Faaliyetleri ile ilgili yasal yükümlülükleri yoktur (vergi ve fon ödemezler).
5. Bu bankalar ülke içinde kambiyo işlemleri yapma belgesi olmayan finansal bankaların yabancı para biriminden tüm kambiyo işlemlerini yaparlar

2.2.4.2 Kıyı bankaları (Offshore Banking)

Offshore bankacılık sisteminde faaliyette bulunulan ülke dışından gelen kaynakların yine ülkenin dışında kullanılmasını amaçlayan bir bankacılık modelidir. Offshore bankalar yüksek tutarlı iş ve işlemleri yapmaları, yönetim ve organizasyon şekli, faaliyet sahalarının genişliği, insan kaynağının özellikleri, risk alma, müşteriler ile olan iletişimleri gibi yönlerden toptancı bankacılık özelliği taşımaktadır (Parasız, 2007).

Kıyı bankacılığının genel özellikleri aşağıda sıralanmıştır (Akgün, 1987):

1. Finansal faaliyetleri uluslararası işlem gören paralarla yapılır.
2. Kıyı bankaları kendilerine tanınan istisnalar haricinde faaliyet gösterdikleri devletin insanlarından mevduat talep edemez ve fon kullandırma yapamazlar.
3. Yabancı ülkelere temin ettiği kaynakları başka ülkelere fon olarak kullandırır.
4. Bu bankacılık sistemi yerel finans uygulamasının haricinde tutulmaktadır.

2.2.5 Ekonomik Fonksiyonlara Göre Bankalar

Merkez Bankaları: Bulunduğu ülkenin bağımsız kuruluşu olan merkez bankaları yüksek likidite derecesine sahiptir (Özyurt, 2003).

Dünyada merkez bankacılığı sisteminin ilk denemesi İngiltere Bankası, yani Bank Of England olarak başladığı gözlemlenmiştir.

Merkez bankalarının ilk kurulduğu dönemdeki ana görevi para basmaktır. Finansal dünyanın ekonomideki rolünün atması nedeniyle günümüzde finans dünyasının en temel ve en etkin kurumlarından biri halini almıştır. Merkez bankaları, finans dünyasının faaliyetlerini izlemek ve güncel durumu değerlendirerek para arzının kontrolü ve ekonomik konularda devlet politikasını oluşturan ve uygulanmasını sağlayan kamu kurumudur. Merkez bankaları ekonomi konusundaki politikaları direk oluşturmamakla birlikte ekonomik konularda politika üretilmesine aracılık etmektedir. Günümüzde merkez bankalarının dört temel amacı olup bu amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermektedirler.

Bu amaçlar (Altan, 1998):

1. Tam istihdam sağlamak,
2. Enflasyonu takip ve kontrol etmek,
3. Ülkenin ekonomik büyümesinde istikrar sağlamak,
4. Ödemeler dengesinin sağlıklı bir şekilde işlemlerini takip etmek.

Türkiye’de yukarıda bahsedilen görevleri 1211 sayılı kanunla kurulan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ifa etmektedir.

2.2.5.1 Ticaret ve mevduat bankaları

Ülkenin her yerinde yaygın olarak faaliyet gösteren bu bankaların personel sayısı ve şube adedi oldukça fazladır. Bu bankalar müşterilerinden vadesiz ve vadeli olarak toplamış olduğu mevduat ağırlıklı olarak kısa, orta ve uzun vadeli kredi kullandırmaları ile ülkenin ticaretinin ve üretiminin finansmanını sağlamaktadırlar. Aynı zamanda müşterilerin para transferi işlemleri (EFT, havale), çek ve senet tahsilatlarını ve kambiyo işlemlerini yapan ve günümüzün vazgeçilmez kurumu haline gelen bankalardır. (Tekinalp, 1988).

2.2.5.2 Yatırım ve kalkınma bankaları

Finans sektörü büyümüş ekonomilerde atıl kalan fonların değerlendirilmesi için bu fon sahibi yatırımcılara birikimlerini sermaye piyasası araçlarından menkul kıymet alımında ve satımında kullanılması konusunda aracılık hizmeti sağlayan kurumlardır. Bu bankalar firma ve şahıslara direkt finansman sağlamaz ancak yatırımcıların orta ve uzun süreli fon ihtiyaçlarını değerlendiren finans kurumlarıdır. (Coşkun, 2008).

Kalkınma Bankaları: Müşteri edinip mevduat toplama işlemi yapmayan genellikle az gelişmiş ülkelerde faal olan ve dış finans kurumlarına ait kaynakların yönlendirilmesi görevini üstlenen kurumlardır.

Kamu sermayesi ile kurulup varlığını devam ettiren bu bankalar zaman zaman özel sektör yatırımlarının finansmanını da sağlamaktadırlar. Ayrıca yatırım projelerinin hazırlanması ve kullandırılan finansmanların amacına uygun şekilde değerlendirilmesi noktasında firmalara teknik destekte sağlamaktadırlar. (Coşkun, 2008).

Bankalar ekonominin vazgeçilmezi kurumları olup ana görevleri insanların tasarruflarını toplamak, atıl fonların ekonomiye katılmasını sağlamak, para politikasının sağlıklı yürümesini sağlamak, toplanan kaynakların etkin şekilde kullanımının yapılmasını sağlayarak bu kaynakları etkin şekilde değerlendirme gibi görevleri üstlenmektedirler. Günümüzde bankaların fonksiyonlarını aşağıda şekilde sıralayabiliriz. Bunlar (Akgüç, 1987).

1. Finans dünyasında aracılık faaliyetlerini yürütmek
2. Dış ticaretin finansmanı ve ihracat işlemlerini desteklemek
3. Ulusal ve uluslararası para piyasalarında etkin risk yönetimi yapmak.
4. Toplanan tasarrufların verimli kullanımını sağlamak
5. Servet ve adil gelir dağılımlarını etkileme,

6. Ekonomik sistemde kaynakların kayıt altına alınmasını sağlamak,
7. Ülkenin finans politikalarının yürütülmesine destek olmak,
8. Ülkenin ekonomi gidişatını yönlendirmek ve tam istihdamın sağlanmasını yardımcı olmaktır.

3. KATILIM BANKACILIĞININ ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1 Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri

Finans piyasasında, İslam dünyasında ve Türkiye’de faaliyetlerini sürdürmekte olan geleneksel faizli bankacılık sistemi karşısında, faaliyetlerini İslami finans prensipleri doğrultusunda faizsiz olarak sürdürmekte olan katılım bankalarının ortaya çıkışı finans dünyası açısından son derece önemli gelişmelerden birisi olmuştur.

Konvansiyonel bankaların İslam âlemindeki bazı faaliyetlerini 21. yüzyılda yaygınlaştırdığı görülmüştür. Bu dönemde İslam âlimleri arasında İslam âlimlerinin halkın gereksinimlerini karşılamak yerine var olan bankaların din için konvansiyonel bankalardan işlem yapılmasının dinen uygun olup olmadığı noktasında tartışmalar yapılmıştır. Uzun süren tartışma ve istişareler sonucunda İslam âlimleri arasında iki farklı görüş ortaya çıkmıştır.

Bu görüşlerden bir tanesi konvansiyonel bankalar işe yapılan işlemlerin caiz olmadığı yönünde şekillenirken; ikinci görüş ise İslami prensipler ile faaliyet gösteren banka olmadığından zaruret nedeniyle konvansiyonel bankalar ile sınırlı olsa işlem yapmanın zaruret nedeni caiz olduğunu savunan görüştür. İslami prensipler ile faaliyet gösteren bankanın gerekliliğini savunan ve bu alandaki ilk denemeyi 1963-66 yılları arasında Mısır’ın bir bölgesinde kurduğu faizsiz finans bankası ile uygulamaya koyan Prof. Dr. A. Muhammed Abdulaziz en Neccar dır. (Az-Zerka ve En-Neccar, 2002).

1974’de Cidde’de kurulan İslam Kalkınma Bankası 1975’de faaliyete geçmiştir. İlk faizsiz banka olan İslam Kalkınma Bankası halen faaliyetini devam ettirmektedir. Faizsiz bankaların kuruluşunun üç ana sebebi ne olabilir sorusu; ekonomik nedenler, dini nedenler ve siyasi nedenler olarak cevap bulacaktır.

1970 yıllarına gelindiğinde Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği’nin (OAPEC Batılı devletlere yönelik başlattığı bir petrol ambargosu nedeniyle petrol fiyatları yaklaşık dört kat artmıştır. Petrol ihraç eden ülkelerin ekonomilerini bu durumdan olumlu etkilenirken petrol ithal eden ülkeler ise olumsuz etkilenmiştir.

Petrol ihraç eden ülkelerde kaynak fazlası ortaya çıkmıştır. İnsanlar ihtiyaç fazlası kazançlarını gelişmiş ülkelerin finans sistemine yatırmış ve kazanç elde etmeye başlamıştır. Ancak Müslüman olanlar faiz haram olduğu için bankalara ihtiyaç fazlası birikimlerini yatırmamış ve genelde daha az getirili ölü yatırım diye tabir edilen alanlara yatırım yaparak kaynaklarını tam manasıyla değerlendirememişlerdir.

Dinimizin yasak etmiş olduğu faiz sisteminden kurtulmak için geliştirilen katılım bankacılığı uygulamalarının gelişmesinde dini prensipleri ön planda tutan İran, Pakistan, Suudi Arabistan ve Malezya’da uygulamalar çok etkili ve önemli olmuştur. İslam ülkeleri arasındaki sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerin güçlendirilmesi amacı ile fazla olan fonların ülkeler arasındaki akışının kısa sürede ve daha az emekle yapılabilmesi katılım bankalarının ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Faizsiz finans sistemi kuruluş temeli incelendiğinde iki farklı durumun olduğu görülmektedir:

1. Uygulanmakta olan mevcut ekonomik yapı içerisinde banka ve finans piyasasının faizsiz sisteme göre yeniden düzenlenmesi; Sudan, Pakistan, İran’ın bir kısmında bu şekilde uygulamaya geçilmiştir.
2. Serbest piyasa ekonomisi içinde İslami bankacılık yapan finansal kurum ve kuruluşların rekabete açılması; bu şekildeki sistem, İran, Sudan ve Pakistan dışında kalan ülkelerde uygulanan sistemdir. (Güngör, 2009).

Müslüman toplumlarda dini hassasiyet sonucunda oluşan faizsiz finans ihtiyacı katılım bankalarının ortaya çıkışına etkili olmuştur. Bu gereksinimleri, dini nedenler, sosyal nedenler ve ekonomik nedenler olarak üç aşamada inceleyeceğiz.

3.1.1 Dini Nedenler

Geçmişteki finans dünyasına bakıldığında İnsanların ekonomik ihtiyaçlarını sadece faiz yöntemi ile değil farklı yollar ile de karşıladıkları görülmüştür. Bu yöntemler yardımlaşma, zekat, sadaka vb. yöntemlerdir. Ticari açıdan bakacak olursak burada da birçok yönetime başvurulmuştur. (Aktepe, 2010).

Müslüman toplumlar İslamiyet'in ortaya koymuş olduğu emir ve yasaklara uyarak 20. yüzyıldan itibaren faizli iş ve finansal işlemlerden sürekli uzak durmaya çalışmıştır. Ancak bu dönemde ülke yöneticileri batı devletlerini örnek alınarak bankalar vasıtasıyla ülkelerinin büyümesi ve gelişmesi için faizli bankacılık sisteminin ülkelerinde kurulmasına izin vermişlerdir. Ülkelerinin büyümesi ve gelişmesi halkın dini inançlarının önüne geçmiştir. Toplumun dini hassasiyetlerinin hiçe sayılarak kurulan bu bankalar batıda ortada koymuş olduğu performanslarını ve ekonomiye katkılarını İslam ülkelerinde diledikleri gibi sürdürememiş ve Müslümanlar faizli bankalar ile çalışmama konusunda ısrarcı davranmışlardır. Sonuç olarak İslam ülkelerinde faizli bankacılık sistemi beklenen karşılığı bulmamış ve batı ülkelerinde %80-%100 arası olan bankalar ile çalışma oranı Müslüman ülkelerde %2-%6 seviyelerinde kalmıştır. Bu konudaki en iyi örnek Mısır olup mısırdaki faizli bankalar ile çalışma oranı %4 seviyelerinde kalmıştır. Faizin İslam dinince yasaklanmış olması faizsiz bir finansal ekonomik düzen kurulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. İslami finansal sistem için en uygun yöntemin ise kar paylaşım sistemi olduğu kanaatine varılmıştır.

3.1.1.1 Faiz kavramı ve tarihsel gelişimi

Faiz kavramı kökü Arapça olan riba kelimesinden Türkçeye gelmiştir. Sözlükte fazlalık, çoğalma, artma(nema) anlamına gelmektedir (Özsoy, 1994).

İslami kaynaklarda faiz kelimesinin anlamları arasında ekonomik anlamının tanımı yoktur. Yani faiz kelimesi ekonomik anlamda Kur'an-ı Kerim'de, hadislerde ve İslam Hukukunda kullanılmamıştır. Faizin ortaya çıkışı ilk çağlardan günümüze kadar olan süreçte insanlar arasındaki ödünç alıp verme işlemleri ile gelişmiştir. Faiz kavramı telaffuz edilmeye başlandığı dönemden itibaren din adamları, iktisatçılar ve filozofların ilgisini çekmiş ve bu alanda yorum ve çalışmalar başlamıştır (Özsoy, 1994).

Toplumda faizin ortaya çıkışının şu şekilde olduğu kabul edilir. İlk çağlarda insanların karşısında iki sorun mevcuttu. Bunlardan birincisi insanların temel ihtiyaçlarını her zaman karşılayacak durumları yoktu. Diğeri ise ihtiyaçlarını karşılasalar bile bunları

saklayacak ve koruyacak imkânlarının olmamasıydı. Toplumun büyük zahmet ve emek sarf ederek elde ettikleri kazançları sürekli çalınma, bozulma ve vahşi hayatın tehlikesi altındaydı. İlk insanlar bu sorunu çözmek için borç alma ve borç ve yöntemini geliştirmişlerdir. Örneğin avcılık yapan bir kişi avının fazlasını gri almak şartıyla ihtiyacı olana verirdi. Bu durumda iki tarafta ihtiyacını karşılamış oluyordu. İnsanlar kazandıkları mallarını ve ürünlerini koruma ve saklama yöntemlerini öğrendikçe bir birlerine karşılıksız herhangi bir şeye vermemeye başladılar. Yani birine verilen bir ürün geri alınırken ilave bir şeyler istemeye başladılar. Bu tür işlemlerin sonucunda toplumda faiz ortaya çıkmıştır. Toplumlarında gelişmesi ile birlikte ekonomik hayatın ve ticaretin de artmasıyla para toplumda bir alışveriş aracı olmuş ve faiz uygulamaları da yaygınlaşmıştır (Komisyon, 2014).

Faiz, insanoğlunun yaşamaya başladığı dönemden itibaren finansal faaliyetin olduğu her dönemde çeşitli kesimler tarafından sürekli tartışılan bir konu olmuştur. İslam dininde faiz kesin bir dille yasaklanmış ancak ticaret ise serbest bırakılmıştır.

Faizin yasaklanma sebebi bazı kaynaklarda aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1. Kesin olarak karşılığı ya da bedeli olmayan bir emtianın iktisabıdır.
2. Faizin insanlardaki merhamet ve insaf duygularını yok ettiği, toplumsal yardımlaşma ve dayanışmayı azalttığı görüşü hâkimdir.
3. Faizin insanları üretim ve imalattan alıkoyarak emek sarf etmeden kazanma yöntemlerine yönelttiği düşüncesi hâkimdir.
4. Faizi sisteminde toplumda faiz kazancı olanlar zengin kişilerden oluştururken faizle borç alanlar ise fakirler kesimden olduğundan sistem fakirlerin aleyhine sonuçlar doğurmaktadır.
5. Faiz borçlanan kesimin hürriyetlerini sınırlayışı ve daraltıcı etkiye sahiptir. Faizle elde edilen mal ya da ürünün maliyeti artmakta ve insanların faizli borçlarını ödeyebilmesi için daha fazla çalışması ve emek sarf etmesi gerekmektedir.

6. Faizli yollardan finansal kazanç sağlayanların imanı, canları ve mallarının bereketi olmaz ve zarar görür (Özsoy,1994).

3.1.1.2 İlk çağda faiz anlayışı

İnsanlar eski çağlarda hızlı tüketemediği ürünlerini ya da birikimlerini o dönemde en güvenilir yer olan saraylarda ve tapınaklarda muhafaza ederdi. İlk başlangıcında sosyal bir amaca hizmet eden bu durum, daha sonra faizli sisteme dönüşmüştür. Günümüz tabiri ile mevduat olarak kabul edilen bu değerler bahse konu yerlerde atıl olarak bırakılmayıp ihtiyaç sahiplerine faiz karşılığı borç olarak verilmeye başlamıştır. İlk çağ düşünürlerinden Eflatun'a göre para mübadele aracı olup bir semboldür ve karşılığındaki ürünleri temsil etmektedir. Para bir kazanç kaynağı değildir der ve faize karşı çıkar. Para kazanma hırsı insanları aşırı zenginleştireceği ve bunun engellenmesi gereken bir durum olduğu bu nedenle insanların gümüş ve altın sahibi olmamaları gerektiğini savunmuştur (Ersoy, 2012).

Faizden kazanılan gelir ile zengin olmanın tabiat kanunlarına aykırı olduğunun savunan Aristo (M.Ö. 384-322) 'dur. Aristo paranın kendi başına ortaya herhangi bir ürün çıkaramayacağını bu nedenle paranın servet aracı olarak görülemeyeceğini ortaya koymuştur. Aristo'ya göre faiz hoşlanılacak değil nefret edilecek bir şeydir. Çünkü faiz bir ürün olmayıp herhangi bir emek ve mücadele sarf etmeden kendiliğinden oluşan bir kazanç sistemidir (Ersoy, 2012).

3.1.2 Orta Çağda Faiz Anlayışı

Ortaçağ döneminde faiz ile ilgili düşünceleri İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik açısından incelemek gerekir. Faizin maddi-manevi ve uhrevi zararları üç semavi dine göre de yasak ve cezalı olması nedeniyle faizin yasak olması noktasında görüş birliği mevcuttur. Orta çağın ilk dönemlerindeki faizin yasak olduğu noktasında görüş birliği daha sonra çeşitli kitap ve yayınlar ile esnetilmiş ve bu yasak hafifletilmiştir (Özsoy, 1994).

3.1.3 Yeni Çağda Faiz Anlayışı

Günümüzdeki Kapitalist sistemin ortaya çıkışına Adam Smith'in 1776 yılında yayınlanan Ulusların Zenginli adlı eserinde bahsetmiş olduğu teorileri katkıda bulunmuştur.

John Stuart Mill'in 1843 de yayınlanan Siyasal İktisadın İlkeleri siyasal İktisadın İlkelerinde ise Klasik İktisadi Düşüncenin tanımlaması yapılmıştır (Ersoy, 2012).

Yeniçağda; Klasik İktisadi Düşünce dünyanın her yerinde önemli etkiler ortaya çıkarmış ve bu akıma yönelik olarak yapılan eleştirilerde hep devam etmiştir (Ersoy, 2012).

3.1.4 Sosyal Nedenler

İslami finansal sistem ve katılım bankacılığının esas özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz. Öncelikle İslami finansal sistem ekonomik açıdan da adalete, kardeşliğe ve yardımseverliğe önem vermektedir. Bankacılık sisteminin sosyal adaleti sağlayabilmesi için yalnızca ekonomik sisteme hizmet etmemesi gerekir.

Faizli bankacılık sisteminin sadece ekonomik sisteme hizmet etmesi katılım bankacılığının kuruluşunun sosyal bir nedeni haline gelmiştir.

3.1.5 Ekonomik Nedenler

Müslüman devletler ekonomik açıdan bakıldığında gelişmekte olan ülkeler statüsündedir. Arap ülkelerinin pek çoğunda bulunan zengin petrol rezervi, bu ülkelerin büyük kazançlar elde etmesini sağlamış ve OPEC ülkeleri tarafından ortaklaşa alınan kararla 70'li yıllarda petrole zam yapılmış ve yapılan bu zamların sonucunda, petrol zengini olan İslam ülkeleri daha da zenginleşmiştir.

Elde ettikleri bu kazançları etkin bir şekilde kullanamayan ve değerlendiremeyen bu ülkeler ellerindeki kaynaklarını batı ülkelerindeki bankalara yatırmışlardır. Bir kısmı da fakir İslam ülkelerinin kalkınmalarına destek olmak amacı ile kaynaklarını

buralarda değerlendirmeye çalışmıştır. İslam ülkelerinin bazılarında kaynak fazlalığı varken bazılarında ise iş gücü ve doğal kaynak zenginliği mevcuttur. Ellerindeki sermaye ve iş gücünü birleştirmeleri halinde İslam ülkelerinin kalkınmaları hızlanacak ve gelişmiş ülkeler ortaya çıkacaktır (Özsoy, 1994).

Suudi Arabistan Kralı Faisal'ın yönlendirme ve açıklamaları ile ellerindeki sermaye, iş gücü ve doğal kaynakların farkına varan İslam ülkeleri, İslami finans hareketine hız vermişlerdir

3.2 Katılım Bankacılığının Önemi

İslami finans sisteminin ortaya çıkmasının en etkili sebebi İslam dinin faizi yasaklaması diğer bir tabirle dini nedenler olduğu vurgulanmış ancak, zaman içinde bu sebebin değiştiği söylenebilir. Katılım bankaları da zamanla diğer bankalar gibi kaynak toplayıp toplanan kaynakları reel sektöre kullanırmaya başlamışlardır.

Katılım bankaları sayesinde toplumdaki faiz hassasiyeti olan kişi ve kurumların ellerindeki fonlarının ekonomiye kazandırılması sağlanmış, İslami kesim birikimlerini güvenli şekilde saklama imkânı bulmuştur. Birikimlerini atıl tutan faiz hassasiyeti olan İslami kesim bu birikimlerini değerlendirme fırsatı bulmuştur. Katılım bankaları topluma doğrudan faiz kazançlarını değil, kar veya zarardan elde edilen karşılığın alınması ilkesini getirmektedir. İslam ülkelerinde olduğu gibi dünyada da katılım bankacılığı gün geçtikçe artmaktadır. İslami finans toplumun tüm alanlarına hizmet etmeye başlamış ve günümüzde tarımın, ticaretin, altyapı projelerinin, inşaat ve endüstri gibi alanların da finansmanları yapılmaktadır. Geleneksel bankacılık sistemi ile beraber çalışan katılım bankacılığı gün geçtikçe Müslüman olmayan ülkelere faaliyet göstermekte ve etki alanını artırmaktadır (Polat, 2009).

Katılım bankalarının çalışma prensipleri geleneksel bankalardan farklı olarak icra edilmektedir. Sistem aşağıdaki şekilde çalışmaktadır.

Katılım bankacılığında müşterilerden toplanan fonların olası riskler nedeniyle sadece ticari alanlarda kullanılması gerekmektedir. İslam dininde faiz haramdır ancak ticaret helal kılınmıştır. Katılım bankaları da bu ilke doğrultusunda hareket ederek toplanan

fonları ticari işlerde kullanmaya çalışmaktadır. Ellerindeki birikimlerini katılım bankalarına emanet eden bireyler finansal anlamda risk almaktadır. Katılım bankaları bu sermayeleri etkin şekilde değerlendirmek ve yönetmek zorundadır. Burada esas olan sermayedir. Bu sermaye ile yapılan ticari faaliyetin katılım bankacılığı ilkelerine uygun olması gerekmektedir. (El-Kardavi, 1994).

Teorik açıdan katılım bankacılığında toplumun zayıf ve yoksul kesimi ile de iş yapılması ve çalışılmasının desteklenmesi çok çok önemlidir. Katılım bankaları dinen uygun görülmeyen kumar oyunları, spekülatif işlem yapanlar, içki imalatı gibi işlerin finansmanı yapmamaktadırlar. (Zaim, 2005).

3.3 Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

İslami bankacılığın dünyadaki geçmişten günümüze geçirmiş olduğu dönemler ve aşamalar ile ülkemizde Türkiye'deki tarihsel süreci ve yasal durumu bu bölümde değerlendirilecektir.

3.3.1 Dünyada Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Katılım bankası, çalışma ilkeleri açısından dini kurallara dayalı bir finans kurumudur. Bu bankaların en dikkat çeken niteliği, müşterileri ile faiz gelirinin değil elde edilen kâr ve geliri belirli oranlarda paylaşmalarıdır (Usulcan, 2013)

Finansman sağlayan bir kurum olan katılım bankacılığının dünyada ilk uygulaması Mısır Arap Cumhuriyeti'ndeki Mit Gamr kasabasında devlet başkanı Cemal Abdül Nasır döneminde ortaya çıkmıştır. Mısırdaki köylülerin tarımsal ihtiyaçlarının müteselsil kefalet yöntemi ile karşılanması sistemi katılım bankacılığının ilk denemesidir. İlk defa denen bu sistemde kar zarar ortaklığı şeklinde ticari ortaklık, sigorta işlemleri leasing, takas sistemi ve faktoring ve alt finansman uygulamaları şeklinde bir arada ve aynı birim altında uygulamaya başlamış özgün bir modeldir.

Toplumda bilinen anlamıyla bir nevi köy sandığı tanımına benzeyen bir yöntemle faaliyet gösteren bu sistemin ortaya çıkmasının baş aktörü Dr. Ahmed El-Naggar aynı zamanda bankanın hissedarı ve personelidir. Yapılan bu ilk uygulamanın peşinden

Hindistan'ın Müslüman kesimlerinde (bugünkü Pakistan vb.) denenen “kooperatif bankacılık” sistemlerinin de dünyadaki ilk faizsiz finansman örnekleri arasında yer aldığı söylenebilir. Katılım bankacılığının ortaya çıkışı bireysel denemeler şeklinde birçok İslam toplumunda 21. yüzyıldan başlamak üzere ortaya çıkmıştır. Ancak faizsiz finans uygulamasının örnek alınacak ve teşkilatlı bir biçimde modern teknikler ile yapılması fikrini ilk defa ortaya atan Suud kralı Faysal'dır.

Ülkelerin kalkınma sürecinde olması nedeniyle ihtiyaç duyulan fonların Amerika Birleşik Devletlerinden talep edilmesi üzerine A.B.D bu ihtiyaçları karşılamakta zorlanmış ve Müslüman devletler içinde örgütlenme oluşturularak geniş potansiyele sahip oto-f finansman kaynağı meydana gelmesini tercih etmiştir.

Ayrıca finansman ihtiyacının karşılanması için Dünya Bankası (IBRD) sisteminde çalışabilecek bölgesel bankaların kurulmasını ve kendi üzerindeki yükün paylaşılmasına liderlik etmiştir. Bu girişimler sonucunda Asya ve Afrika Kalkınma bankaları faaliyete geçmiştir. 1975 yılında ise Müslüman toplumun ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile İslam kalkınma bankası kurulmuştur. Kurulan bu banka İslam ülkelerinin kamusal alandaki projelerine büyük katkı sağlamış ancak ihtiyaçlarının tamamını karşılamada yetersiz kalmıştır. Özel sektörün proje ve yatırımlarına destek veremeyen İslam Kalkınma Bankasına alternatif olarak Suudi, Kuveytli, Birleşik Arap Emiri gibi güçlü sermayesi olan ve aynı zamanda Müslümanların bir araya gelmesiyle 1981 'de “Dar Al-Maal Al İslâmi” ismindeki holding kurulmuş ve İsviçre'nin Cenevre kentinde faaliyete geçmiştir. Yaşanan bu durumun ortaya çıkardığı bilgi ve tecrübe ile “Dallah Baraka Grubu” ve yine bir araya gelen bir takım kişilerin oluşturduğu birlikte hareket edenlerin yatırımlarıyla Orta Doğu'daki Müslüman ülkelerde İslami bankacılık sistemi beklenenden daha kısa sürede yaygın şekilde uygulanmaya başlamıştır. Uzakdoğu da sözü geçen zengin Müslümanlarda banka ve finans kurma düşüncesi Japonların sahip olduğu teknolojik imkânlar ile birleşince bölgenin ekonomik olarak ilerlemesinde büyük etken olmuştur. Dünyada 135 adet faizsiz finans kurumu olarak faaliyet gösteren bankalar 150 milyar dolar civarı kaynağı değerlendirmektedir. Yıllık olarak yayınlan istatistiki verilere göre dünyanın en büyük 1000 bankasından 89 tanesinin İslam ülkelerinde kurulmuş ve İslami prensiplerle faaliyet gösteren bankalar olduğu bilinmektedir.

Katılım bankacılığı sistemini batılılar bundan 30 yıl önce İslam bankacılığı olarak tanımlamıştır. Katılım bankacılığına verilen bu isim Türk halkı tarafından benimsenmiştir. Faizin “haram” kılınması nedeni ile sadece İslâmiyette değil tüm semavi dinler tarafından kabul edilmiştir. Bu nedenle kültürel öğelere duyulan ilgi ile birlikte bu sisteme verilen önem de artmıştır. Bu açıdan bakıldığında İslami toplumlarda katılım bankacılığı önemli bir yere ve öneme sahip olduğu gözlemlenmektedir. Prens Muhammed Al Faisal’ın fikir babası ve kurucusu olduğu Cidde’de merkezi olan Dünya İslam Bankaları Birliği’nin en temel işlevi, geleneksel bankacılık standartlarını ve faizsiz finansman sistemini karşılıklı olarak birbirine uyumu hale getirmektir.

3.3.2 Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Katılım bankaları başlangıçta “Özel Finansal Kurumu” olarak adlandırılmış ancak sonradan ülkede çıkarılan yasal düzenlemeler neticesinde dönem dönem farklı isimler ile uygulama sahasında yer bulmuştur. 1983 yılında Bankalar Kurulu 83/7056 sayılı kararı ile faaliyet izni verilmiştir. Faaliyetlerine 1985 yılında başlamış ve bankacılık sektöründe hızlı bir giriş yapmıştır. Katılım bankalarının gelişmesi ile 1999 yılında faizli işlem yapan geleneksel bankaların tabi olduğu yasal düzenlemelere ve Avrupa Birliği ve Basel II kriterleri uygulama sistemine dâhil edilmiştir. Türkiye’de İslami bankacılık uygulaması faizsiz bankacılık üzerine iş yaparak mudilerinin finansman ihtiyaçlarını karşılama, ellerindeki birikimlerinin İslami usullere göre değerlendirerek fonların atıl kalmasını önleme ve kâr-zarar ortaklığı ile iş yapan bir yapı olarak görülmektedir (Ceylan ve Korkmaz, 2008; Akgeyik ve Yavuz, 2008; İTO, 2008; Er, 2009; TKBB, 2010; Tunç, 2010).

Ülkemizde katılım bankalarının gün geçtikçe artan bir hızla gelişimi sonucu Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) 2002 yılında kurulmuştur. TKBB kurulması sektöre güven ve güç getirerek finans sektörünün üç temel parçasından birisi olmuştur. Sektörün diğer iki kurumu ise mevduat ile kalkınma ve yatırım bankaları olmuştur. (TKBB, 2009).

Katılım bankacılığının temelinde güven esası mevcut olup bu prensiple çalışan ve hızla büyüyen ve gelişen bir kurum haline gelmiştir. Günümüzde finans sektörünün vazgeçilmez bir kurumu haline gelen katılım bankaları çok sayıda işlemeye nakdi ve gayri nakdi finansman desteği sağlamaktadır (Apak ve Açıkgöz, 2011).

Katılım bankaları finans sektörünün alternatif ve tamamlayıcı bir kurumudur. Toplumda faiz hassasiyeti bulunan kesimin birikimlerinin ekonomiye kazandırılması ve fon ihtiyacı bulunanlara fon sağlayan bir kurum olarak faaliyet göstermektedir (TKBB, 2010; Ceylan ve Korkmaz, 2015).

Türkiye’de kurulan faizsiz finans alanındaki ilk banka Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş.’dir. İsmi finans piyasasına daha sonra Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş., Anadolu Finans Kurumu A.Ş., İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve Asya Finans Kurumu A.Ş. dahil olmuştur. Faisal Finans Kurumu Ülker grubu tarafından satın alınarak kurumun adı değiştirilmiş ve bu kurum Anadolu finans ile birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası adını almıştır. Ziraat Katılım ise kamu sermayesi ile 29.05 2015 te yılında faaliyete başlamıştır. Vakıf katılım bankası AŞ 17.02.2016 tarihinde ve Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş., 25 Şubat 2019 ‘da faaliyet başlamıştır. Türkiye de halen faaliyette olan üç adedi kamu sermayeli, üç adedi de özel katılım bankası olmak üzere toplamda altı adet Katılım Bankası bulunmaktadır (Sümer ve Onan, 2016).

4. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKALARI’NIN HUKUKİ YAPILARI, FON TOPLAMA VE KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Bu bölümde katılım bankalarının hukuki yapıları ile fonları, toplama yöntemleri ve kullandırma yöntemleri ele alınmıştır.

4.1 Türkiye’de Katılım Bankacılığının Hukuki Yapısı

16 Aralık 1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 19 Aralık 1999’a kadar Katılım Bankaları’nın kuruluş ve faaliyetleri hakkında birçok düzenlemeler yapılmıştır.

Katılım bankaları 1999’dan sonra 4491 sayılı Kanun ile 4389 Sayılı Bankalar Kanununa göre faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.

4491 sayılı Kanun ile 4389 Sayılı Bankalar Kanununa göre faaliyet göstermeye başladıktan sonra Bankalar Kanunu’nda değişiklik yapılması sonucu katılım bankaları da katılma ve cari hesaplarında toplanan tasarrufların garanti altına alınması amacıyla, Özel Finans Kurumları Birliği çatısı altına alınmıştır. Bu birlik tarafından ortaya çıkarılan yönetmelik kapsamında kullanılmak üzere 4672 sayılı Kanunla ve 12 Mayıs 2001 tarihli “Güvence Fonu” oluşturulmuştur.

Güvence fonu 18.9.2002 tarih ve 24880 sayı Resmi Gazete’ de yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Temmuz 2005 tarihinde tamamlanan yasa tasarısının 19 Ekim 2005 tarihinde kabul edilmesi ve 5411 sayılı “Bankacılık Kanunu” olarak 1 Kasım 2005 tarihli 25983 sayılı Resmi Gazete’ de yer alan Bankacılık Yasası yapılan tüm bu gelişmelere ve düzenlemeleri sona erdirmiştir.

5411 sayılı Yeni Bankacılık Kanunu 1 Ocak 2006’da yürürlüğe girmiştir.

1 Ocak 2006’da yürürlüğe giren 5411 Sayılı Kanun ile Özel Finans Kurumları Birliği bünyesinde oluşturulan “Güvence Fonu” da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmiştir.

Katılım bankacılığı açısından 30 yıllık zaman zarfında hukuki ve yapısal açıdan önemli gelişmeler ve uygulamalar geçiren katılım bankalarının geldiği son duruma ulaşincaya kadar ne hangi aşamalardan geçtiği konusu üç bölümde değerlendirilecektir. Bunlar:

- 1983-1999 dönemi yaşananlar,
- 1999-2005 dönemi yaşananlar
- 2005 sonrası 5411 sayılı yasa kapsamında yapılan değişiklikler.

4.1.1 1983-1999 Dönemi Hukuki Yapı

Katılım bankalarının 1983-1999 (Özel Finans Kurumu) arası birinci dönem olarak ifade edilmekte ve bu dönemde katılım bankaları Bakanlar Kurulu Kararları, Hazine ve Merkez Bankası tarafından yayınlana tebliğlerle idare edilmiştir.

1999 yılına kadar İslami bankacılığın yasal ve hukuksal tüm yapısı aşağıdaki yasa ve tebliğ hükümlerine göre yerine getirilmiştir.

Bu tebliğ ve yönetmelikler; 1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanun ve bu Kanun'a ilişkin karar, tebliğ ve genelgeler, TCMB Kanunu, Hazine Müsteşarlığı Teşkilat Kanunu, 3167 Sayılı Çek Kanunu, Finansal Kiralama Kanunu, Türk Vergi Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine ilişkin Kanun 83/7506 sayı ve 16.12.1983 tarihli Bakanlar Kurulu'nun çıkarmış olduğu Kanun Hükmünde Kararname ile Resmi Gazete 'de 19.12.1983 günü yayınlanarak bu kurumların kurulması hakkındaki 17 maddelik karar ekinde yer almıştır.

Katılım bankalarının Türk mali sistemine katılmasına olanak sağlayan 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ve yine bu konu hakkında düzenlenen TCMB Tebliği hükümleri ile Müsteşarlık Tebliği bu kurumların kuruluş esaslarını aşağıda maddeler halinde açıklamıştır. (16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi):

1. Özel Finans Kurumları, minimum 100 ortaklı ve beş adedi kurucu üye olmak koşuluyla, anonim şirket şeklinde kurulurlar. Şirketin en az 5 trilyon TL ödenmiş sermayeye sahip olması gerekir
2. Özel Finans Kurumlarının ortaklarından kurucu ortak olanlar da aranan nitelikler, banka kurucularında ve bankaların kuruluşunda aranan nitelikler ile aynıdır.
3. Özel Finans Kurumları da bankalar gibi merkez şubeleri dışında kalan şubeleri için sermaye ayırmak zorundadır.
4. Özel Finans Kurumları Bankalar Kanunu kapsamına alınmadan önce anonim şirket statüsünde kurulmakta ve denetim kurulu, ortaklar genel kurulu, idare meclisi şeklinde organları bulunmaktaydı.

1983/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 90. maddenin düzenlenmesi faizsiz bankacılığı amaç edinmektedir. Buradaki amaç, kâr ve zarara ortak olma şeklinde faaliyet gösteren katılım bankacılığı uygulamalarını Türkiye’de de gerçekleştirerek petrol zengini devletlerdeki dövizlerin Türkiye’ye de girişini sağlamaktır. İslamiyette faiz haram kılındığından faiz kazancı istemeyen bu nedenle birikimlerini batı ülkelerinin finans sistemi içine sokmak istemeyen kurum ve kişilerin bu sistemi kullanması konusunu düzenlemiştir. (Günel, 1984).

Katılım Bankaları’nın 17.12.1999 tarihli 4491 sayılı Bankalar Kanunu’nda değişiklik yapılmasına dair kanun ve 18.06.1999 tarihli 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile başlayan süreçle beraber bankacılık kapsamına alınmıştır.

4.1.2 1999-2005 Dönemi Hukuki Yapı ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunu

18.06.1999 Tarihli ve 4389 Sayılı Yeni Bankalar Kanunu ile birlikte Katılım Bankacılığının (Özel Finans Kurumları) yasal durumuna ilişkin ikinci dönemi başlamıştır.

4389 Sayılı Yeni Bankalar Kanununda hem katılım bankalarını hem de geleneksel bankaları ilgilendiren düzenlemeler mevcuttur. Bankalar Kanununun kapsamına Özel

Finans Kurumları da dâhil edilerek katılım bankacılığındaki hukuki eksiklik giderilmiştir.

4389 sayılı Kanuna sonradan yapılan düzenleme ile katılım bankalarında uygulanacak düzenlemeler yasada açıklanmıştır. 4389 sayılı Kanun’da katılım bankalarının tanımı; cari hesaplar ile zarar ve kara ortak olma yöntemi ve fon toplayan, finansal faaliyetlerini mal ve ekipman teminlerini ve kiralanmasını ve ortak yatırımlar yöntemleri ile finanse eden kurum ve kuruluşlar” şeklinde yapılmış ve katılım bankalarının temelleri ve ‘faizsiz’ çalışma kurallarına yer verilmemiştir.

4389 sayılı Bankalar Kanununa 12.05.2001 tarih ve 4672 sayılı değişiklik kanunu ile eklenen hükümlerle; Özel Finans Kurumları çatısı altında güvence fonu kurulmuştur. Güvence fonu sisteminde katılım bankalarında gerçek kişiler adına açılan, Türk Lirası veya döviz cinsinden açılan özel cari ve katılma hesaplarının, kişi başına 150.000 TL’ye kadar olan miktarın güvence altına alınması sağlanmıştır.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu gereği Katılım Bankaları Birliği bünyesindeki Güvence Fonu, TMSF bünyesine devredilmiştir. Güvence fonunun devri ile birlikte gerçek kişilerin katılım bankalarında açtırmış oldukları Yabancı Para ve TL cinsinden hem özel hem cari ve de katılma hesaplarının 150.000 bin TL’ye kadar bir kişiye ait tutarı TMSF güvencesi altına alınmıştır. “Resmi Gazete’nin 30899 sayı ve 25/09/2019 tarihin de yayınlanan” Sigortaya Tabi mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil edilecek primlere ilişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına dair Yönetmelik” ile uygulanmakta olan sigortaya tabi mevduat ve Katılım fonu tutarı “100.000 TL” den “150.000 TL’ye yükseltilmiştir” (www.tmsf.org.tr/default.html).

13/10/2014 tarihinde 4389 Sayılı Bankalar Kanunu’nda 4672 sayılı Kanun ile değişikliğe gidilerek Özel Finans Kurumları Birliği oluşturulmuş ve 5411 Sayılı Bankacılık Yasası ile birlikte bu kurumunda unvanı değiştirilerek ‘Türkiye Katılım Bankaları Birliği’ adını alması sağlanmıştır.

Bu birliğin görevleri aşağıda detaylandırılmıştır.

Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin ana görevi bankacılık ve katılım bankaları ile ilgili yapılan düzenlemeleri ve mevzuatı izleyerek yapılan düzenleme ve değişiklikler hakkında üyelerini bilgilendirme yanında katılım bankacılığı meslek ilke ve standartlarını belirlemek, sektöre ilişkin alınacak önlem ve tedbirlerin alınmasını sağlamak, haksız rekabetin önlenmesine ilişkin düzenlemeler yapmak, sektörün tanıtılması için reklam çalışması yapmak, uygulanacak reklam esas ve usullerini belirlemek, sektör çalışanlarına yönelik eğitim faaliyetleri yapmak ve sektöre de meydana gelen ekonomik ve finansal gelişmeleri izleyip elde ettiği bilgileri üyelerine sunma görevleri bulunmaktadır.

4.1.3 2005 Sonrası Dönem Hukuki Yapı ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

19.10.2005 Tarihinde 5411 sayılı kanun kabul edilerek 1 Kasım 2005 tarihli 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanmıştır.

5411 Sayılı Bankacılık Kanununun asıl amaçları şunlardır:

1. Mevduat müşterilerinin hak ve menfaatlerini savunmak,
2. Finans dünyasına olan güveni ve sitemin sürdürülebilirliğini sağlamak,
3. Kredilendirme mekanizmasının verimli ve en az riskle tahsisinin sağlanması.

Kanunun içeriği ise; Türkiye’de faaliyet gösteren, Mevduat Bankaları, Katılım Bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile Finansal Holding Şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, BDDK, TMSF ve bu nitelikteki yurtdışında kurulu kuruluşların Türkiye’deki şubeleri şeklinde belirtilmiştir. Bankacılık 5411 sayılı Kanunu’nda yer alan belli başlı bölümleri şu şekilde özetlenebilir.

Katılım Bankaları’nın Yapabileceği Bankacılık İş ve İşlemleri:

1. Katılım hesap işlemleri, para transferi işlemleri, çek ve senet tahsilat işlemleri, kiralık kasa ve saklama hizmetleri, kambiyo işlemleri, opsiyon ve vadeli işlem

sözleşmelerine aracılık işlemleri, piyasa yapıcılık hizmetleri, Leasing ve faktöring işlemleri, sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik işlemleri yapmaya yetkilidirler.

4.1.4 Danışma Kurulunun Oluşumu ve Faaliyet Konuları

TKBB Yönetim Kurulunun kararı ile 02.04.2018 tarihinde Türkiye Katılım Bankaları Birliği bünyesinde danışma kurulu kurulması kararlaştırılmıştır.

Danışma kurulu katılım bankacılığı faaliyetlerini üye tüm bankalarda belirlenen standartlarda yapılmasını sağlamak amacı ile kurulmuştur. Danışma kurulu yedi üyeden oluşmakta ve dört yılda bir yenilenmek üzere seçilmektedir. Üyelerden dört adedinin İslami Bilimler alanında doktora yapmış olması, bir tanesinin de Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi olması, bir adedinin işletme, iktisat, maliye, bankacılık, hukuk ve dengi alanlarda üniversite mezunu olması ve katılım bankacılığı alanında en az yedi yıllık yöneticilik tecrübesi olması ve bir tanesinin de hukuk diplomasına sahip olması zorunludur.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği bünyesinde oluşturulan Danışma Kurulunun görevleri aşağıdaki gibidir. 1- Faizsiz bankacılık ile ilgili yurt dışı kurum ve kuruluşların yayınladığı uygulamaları da inceleyerek üyelerinin yerine getirmesi gereken standartları hazırlamak,

1. Katılım bankaları arasında aynı konuda farklı uygulamalar ortaya çıkması halinde bu farklılıkları ortadan kaldıracak kararlar almak.
2. Katılım bankacılığı faaliyetleri ile ilgili kamu kurumları ve ilgili meslek kuruluşlarına bilgi vermek,
3. Katılım bankacılığının tanıtımı ve meslek ilkelerinin ve standartlarının anlatıldığı tanıtım ve eğitim faaliyetlerini düzenlemek.

4.2 Katılım Bankalarında Fon Toplama Yöntemleri

4.2.1 Özel Cari Hesaplar

Katılım bankalarındaki özel cari hesaplar geleneksel bankalardaki bezeyen sistemin adıdır. Cari hesapları katılım bankası müşterilerinin günlük nakit ödeme ihtiyaçlarının ve bankalar arası yapması gereken ödemeleri için kullandıkları fondur. Cari hesapların amacı bir yatırım değil fon sahibi kişinin ya da kurumun çek ödemeleri ve havale gibi hizmetlerinde değerlendirilmektedir. Bu hesaplar sayesinde kar ve zarara katılma prensibi ilçe çalışan mudilerin geleneksel bankalara gitmemeleri sağlanmış olacaktır.

Cari hesapların nitelikleri aşağıdaki gibidir:

1. Cari hesap Türk Lirası ve yabancı para cinsinden açılabilir. TL ve yabancı para cinsinden açılan hesaplar ayrı ayrı muhasebeleştirilmektedir.
2. Katılım bankalarındaki cari hesaplarda bulunan bakiyeler talep halinde kısmen ya da tamamen çekilebilir.
3. Cari hesaplardaki bakiyeler için müşterilere har hangi kar ödemesi yapılamamaktadır.
4. Cari hesapların, Katılım bankacılığı sistemindeki işleyişi ve Muhasebesi Katılım hesaplarından farklıdır
5. Cari hesaplardaki bakiyeler için müşterilere har hangi kar ödemesi yapılamadığından bu hesaplardan elde edilen karlar katılım bankaları bünyesinde kalır (Günel, 1984).

4.2.2 Katılma Hesapları

Katılma hesapları geleneksel bankalardaki vadeli mevduat gibidir. Katılım hesaplarının açılış amacı müşterilerin birikimlerini yatırım amaçlı değerlendirmek için açılır. Katılım bankası ile müşteri arasında açılacak olan katılım hesabı için kâr/zarar

ortaklığı kurulur. Katılım hesabının genel bir tanımı yapacak olursak; katılım bankası ile birikimlerini değerlendirmek isteyen kâr ve zarara ortak olma yöntemi ile açılan hesap şeklinde tanımlanabilir.

Katılım bankalarına birikimlerini yatıran ve burada değerlendirmek isteyen müşterilere katılım bankalarının çalışma ilkeleri gereğince açılan hesabın vade bitiminde alacakları kar payı tutarı açıklanamaz. Hesap vadesi dolduğunda hesap açılırken mutabık kalınan havuz getirisi oranında kardan pay verilir (Bayındır, 2005).

Katılım bankaları müşterilerinden toplamış olduğu kaynakları fona ihtiyaç duyan gerçek ya da tüzel kişilere önceden belirlenen kar oranı ve vade ile kullandırmaktadır. Finansman tahsisini ve ödemesini yapan katılım bankaları bu işlemde elde edilen karın dağıtımını katılım hesabı açılırken müşteri ile mutabık kalınan oran üzerinden dağıtmaktadır. Genelde kârın %80 'i sermaye sahibine kalan %20' sini sermayeyi işleten olarak banka almaktadır. Ancak karın dağıtılması konusunda (%85-%15; %90-%10; %95-%5; %98-%2 gibi kâr dağıtım havuzları mevcuttur. Kâr dağıtımında kullanılacak olan havuz oranının belirlenmesinde açılacak hesabın vadesi, hesap bakiyesi tutarı gibi belirleyici unsurlar bulunmaktadır (Kaçmaz, 2009).

4.3 Katılım Bankalarında Fon Kullandırma Yöntemleri

Faizsiz bankacılık sistemini geleneksel bankacılık sisteminden ayıran en temel özellik fon kullandırma yöntemleri açısındandır. Faizsiz bankacılıkta fon kullandırma sisteminde ortada herhangi mal hizmet olması ve bu mal ya da hizmetin bedelinin ödenmesi söz konusudur. Yani bir imalata, üretime ya da bir ticarete aracılık söz konusudur. Yapılacak ticarete katılım bankaları aracı rolü üstlenmektedir. Bu aracılık nedeni ile yapılan ticaretten elde edilen karın paylaşılması söz konusudur. Katılım bankacılığının fon kullandırma yönteminin temelinde mal ve hizmet esas alındığından para ve kredi işlemi yapan geleneksel bankalardan ayrılmaktadır (Canbaz, 2013).

Faizsiz finans üzerine faaliyet gösteren bankalar fon toplama ve fon kullandırma açısından geleneksel bankadan ayrılmakta ve faizsiz bankalarda fon kullandırımında bir takım koşullar aranmaktadır. Faizsiz bankaların fon kullandırmaları mudaraba, murabaha, müşaraka, karz-ı hasen, selem, sukuk, icara, tekafül yöntemleri ile

yapılmaktadır. Yukarıda sayılan bu yöntemlerde katılım bankaları Kar zarar ortaklığı sistemi ile toplamış oldukları fonları risk paylaşımı kuralları çerçevesinde de ülkemizde ticari faaliyet gösteren firmalara ham madde temini ve mal alımı gibi alanlarda fon olarak kullanılmaktadırlar (Onour ve Abdalla, 2011).

4.3.1 Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Mudaraba finansmanı; ticari bir iş yapmak için müşterilerinden fon toplayan ve bu yöntemle sermaye sahibi olan katılım bankası ile üretici firma arasında yapılan ortaklık sözleşmesidir. Yapılan ortaklık sözleşmesinde taraflardan birisi emek ortaya koyarken karşı taraf ise mal ya da sermayeyi ortaya koymaktadır. Yapılan bu sözleşmede kar oranı önceden belirlenir ve taraflar karşılıklı olarak anlaşmaya varırlar (Bulut ve Er, 2012).

Mudaraba işlemi iki aşamada gerçekleştirilmektedir. Birinci aşamada ortada bir katılım bankası bulunmaktadır ve bu banka ihtiyaç fazlası kaynağı olan müşterileri bulup topladığı sermayeyi çalıştıran ve bu sermayeden elde edilen karı sermaye sahipleri ile paylaşan banka yani mudarip, ikinci aşamada ise fon kullanan müşteri yani sisteme emek faktörü ile ortak olan mudarip bulunmaktadır (Tunç, 2000).

Mudaraba sisteminde başlangıçta net bir kar tutarı belirlenmek yerine paylaşılacak kar oranı konusunda taraflar arasında mutabakata varılır. Mudaraba konusu iş tamamlandığında kâr elde edilmemiş ise zararın tamamı sermayedara yüklenir. Emek sahibinin de emeği zaten boşa harcandığından emek sahibine ilave yük yüklenmemesi amacı ile zarara ortak edilmez (Özsoy, 2013).

4.3.1.1 Murabaha (üretim desteği sağlama)

Katılım bankacılığındaki satış çeşitlerinden biri olan bu murabaha sistemi İslam hukukunda da yer almaktadır. Üretim desteği ismiyle de tanımlanmakta olup Türkçede ‘‘karlı satış’’ manasında yer almaktadır (Canbaz, 2016).

Murabahanın terim anlamı ise satın alınmış bir malın alış bedelinin üzerine bir miktar kar ekleyip satılmasıdır. Katılım bankalarında fon kullandırma yöntemlerinden en çok uygulama alanı bulan yöntem murabaha yöntemidir (Bayındır, 2005).

Murabaha sisteminde üç taraf mevcuttur. Bunlar katılım bankası, satıcı veya üretici ve mal ya da hizmet alıcısı olan müşteridir. Murabaha konusu mal ya da hizmetin katılım bankacılığı tarafından fon kullandırımı yasak olmayan mal ya da hizmetlerden olması esastır (Tunç, 2013).

Murabaha ile fon kullandırma sisteminde satıcı ya da üretici firma malını peşin satabilme imkânı bulurken, alıcıda satın alacağı ürün ya da hizmeti vadeli alabilme imkânı bulmaktadır. Bu işlemde taraflar murabaha konusu mal ve bu malın fiyatı konusunda mutabakata vardıktan sonra taksit ve belirlenen taksitlerin ödeme tarihlerinde anlaşma sağlanınca satış işlemi gerçekleşir (Bayındır, 2007)

4.3.1.2 Müşarake (sermaye-sermaye ortaklığı)

İştirak etme, katılım sağlama anlamına gelen müşarake sistemi genellikle faizli finans sisteminin uygulama alanı olmadığı Müslüman devletlerde uygulanan bir modeldir. Bu modelin diğer bir adı da İnanç ortaklığıdır. Bu modelde taraflar eşit ya da farklı tutarlarda yeni imkânları ölçüsünde sermaye koyarak ortaklık kurulabilmektedir. Bu kolaylaştırıcı durum ise müşarakenin temel özelliğidir (Tunç, 2013).

Müşarake yöntemin de emek ve sermaye birlikte kullanılarak model ortaklık oluşmaktadır. Bu sistemde hem katılım bankası hem de işletmeci yapılan anlaşmanın hükümleri doğrultusunda ortaklığın yürütülmesini ve denetimini birlikte yaparlar. Belirli bir iş üzerinde yapılan bu ortaklık sonucunda kar ya da zarar ortaya çıkmaktadır (Bulut ve Er, 2012).

Müşarake ortaklık modelindeki ortaklardan her iki tarafın sermaye koyabilmesi, kar ve zararın paylaşılmasında sermaye oranlarının dikkate alınması, ortaklığı emeği ile yapan tarafın emeği karşılığında ücret ödenmesi yönleri ile Mudaraba metodundan ayrılmaktadır (Canbaz, 2016).

4.3.1.3 Kurumsal finansman desteği

Katılım bankaları ağırlıklı olarak üretim, imalat ve hizmet sektöründe faaliyette bulunan firmaların faaliyet konusu ile ilgili olan ticari mal alımlarının temini için üçüncü taraflardan peşin satın alarak finansman ihtiyacı olan firmalara bu ürünleri vadeli olarak satması kurumsal finansman desteği olarak tanımlanabilir.

Firmalara olan avantajları:

1. Firmalar bu yöntemle dış ticaret kaydı olmadan döviz cinsi borçlanma yaparak ham madde alabilir.
2. Borçlanmanın maliyeti daha sonra değişmez.
3. Yabancı para türünden borçlanmalarda kur farkları gider olarak yansıtılabilmektedir.
4. Firmaların nakit akışına göre esnek ödeme tabloları yapılabilmektedir. Örneğin firmanın portföyünde bulunan tahsil çeklerinin vadelerine uygun ödeme planı hazırlanarak taksit ödemeleri bu çeklerin tahsilatı ile yapılabilmektedir.
5. Satıcının mal alımında sunduğu vadeden daha uzun vade ile borçlanma yapılarak firmaların ödemede rahatlaması sağlanabilen bir sistemdir (Kaya, 2013).

4.3.1.4 Bireysel finansman desteği

Katılım bankalarının gerçek kişi müşterilere yönelik olarak sağlamış olduğu finansman destekleri bireysel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak hazırlanmıştır. Bunlar arasında en çok yaygın olanı konut finansmanı, taşıt finansmanı, arsa ve iş yeri finansmanı ve dayanıklı tüketim maddelerinin alımına yönelik olarak sağlana ihtiyaç finansmanı modelidir.

Kurumsal ihtiyaç finansmanında olduğu gibi bireysel ihtiyaç finansmanında da herhangi bir mal ya da hizmet alınması şartı mevcut olup finansman konusu ödeme

müşteri hesabına geçmeden direkt satıcı firma hesabına aktarılmaktadır. Bu yönü ile bakıldığında katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri olaya insani açıdan da bakıldığını ortaya çıkarmakta ve bireysel müşterilerin gelişigüzel borçlanmasının engellendiği bir sistem olarak ortaya çıkmaktadır.

Konut finansmanında katılım bankası müşterinin satın almak istediği gayrimenkulü banka adına alması ve kendisine satması için müşterisine vekâlet verir ve müşteri banka adına konutu kendisine satın alır. Tarafların mutabık kaldığı vade ve kar oranından banka müşteriye konutu satar.

Bireysel müşterilerin arsa ve iş yeri, taşıt ve dayanıklı tüketim maddeleri alımlarında da aynı yöntem ile finansman kullandırımı yapılmaktadır (Kaya, 2013).

4.3.1.5 İcra (leasing)

Leasing katılım bankalarının felsefesine ve amaçlarına en uygun olan fon kullandırma yöntemidir. Sistem taraflar arasındaki sözleşme işlemekte olup yapılan sözleşme hükümleri gereği malın sahibi olan katılım bankası, malın intifa hakkını kiralayan kişi ya da firmanın kullanmasına izin vermektedir. Leasing konusu mal ya da makinanın mülkiyeti kiraya verende, kullanma hakkı ise önceden belirlenen vadelerde kira ödemelerinin yapılması koşuluyla kullanma hakkı kiracıdadır (Uçar, 1993).

Leasing konusu iş hukuken yapılabilmesi mümkün işlerden olmalı ve yapılacak leasing işleminden elde edilecek fayda belirlenmelidir. Leasing günümüzde orta ve uzun vadeli finansman türlerinden olup ağırlıklı olarak menkul ve gayrimenkul değerlerin finansmanında kullanılmasının yanında yüksek teknolojiye sahip makina ve ekipmanların finansmanında da kullanılmaktadır (Özsoy, 1987).

Leasing yöntemi uzun vadeli bir finansman sistemi olup Türkiye’de yıllar itibariyle vergisel avantajları nedeniyle tercih edilen bir sistem olarak ortaya çıkmaktadır.

4.3.1.6 Selem ve istisna

Selem sisteminde işleme konu bir mal üzerinde anlaşılması ve bu malın bedelinin taraflar arasındaki anlaşılan tutar üzerinden bedelinin önceden ödenmesi ve mal teslimatının gelecekteki bir tarihte yapıldığı sistemdir. Selem sistemi ilk kez çiftçiler tarafından İslamiyet'in ilk ortaya çıktığı dönemlerde kullanılmıştır. Bu yöntemle çiftçiler ekim yapacakları ürünü hasat etmeden satarlar ve ürünün ekiminde ve bakımında kullanılacak olan gübre, tohum ve ilaç teminin sağladıkları bir yöntem olarak kullanılmıştır.

İstisna sisteminde ise gelecekte üretilecek malın türü ve fiyatı üzerinde anlaşma sağlanarak satın alınması yöntemidir. İstisna işleminin selem işleminden farkı malın tesliminin ve bedelinin ödenmesinin gelecekte olmasıdır. Bu sistemde malı üretecek taraf üretim ya da imalat işine sözleşmede anlaşılan sürede başlamazsa taraflardan herhangi biri sözleşmeden çekilebilir. Ancak sözleşme şartları yerine getirilmişse sözleşmeden çekilmek söz konusu olamaz (Aktepe, 2010)

4.3.1.7 Karz-ı hasen

Karz-ı Hasen; Katılım bankaları tarafından müşterilerine Devlete olan vergi borçlarının ödenebilmesi amacıyla, öğrencilere ve ihtiyaç sahibi kişilere belirli işler için kullandırılan, sadece verilen anaparanın geri talep edildiği bunun haricinde hiçbir kâr, masraf vs. alınmadan yardım amaçlı kullandırılan finansman türüdür. Her ne kadar burada tanımlanmış olsa da uygulama örnekleri çok sınırlıdır. Bu finansman türünün kullandırımının yaygın olmadığı görülmektedir (Uçar, 1994).

4.3.1.8 Sukuk

Finansal sertifikanın Arapçadaki adı sukuktur. İslam dininde sahiplerine sabit getiri sağlayan ve faiz taşıyan bonolara sahip olmak caiz değildir. Faizsiz finans ürünlerin tamamını kapsayan sukuk türleri mevcuttur. En yaygın kullanılan icara sukuk, mudaraba sukuk, muşaraka sukuk ile istisna sukuklarıdır. Genel olarak sukuk, İslami ilkelere uygun (faizsiz) tahvil olarak tarif edilmektedir. Sukuk en yalın tanımı ile bir

varlığa sahip olmayı veya elinde bulundurana ondan faydalanma imkânı sağlayan finansal sertifikadır.

Sukuk, finans dünyasında bir sertifika özelliğine sahip olup, genelde tahvilin İslami karşılığı şeklinde değerlendirilerek ‘İslam tahvili’ adını almaktadır. Faizsiz bir finans aracı olması nedeni ile İslami kurallar doğrultusunda işlem yapılacak olan menkul kıymet olarak görülmektedir. Sukuk dini şartlara uygun bir yatırım aracı olup günümüzde kullanımı her geçen gün artmaktadır (Tok, 2009).

4.3.2 Gayri Nakit Fon Kullandırma Yöntemleri

Gayri nakit fon kullandırma uygulamaları aşağıdaki gibidir.

4.3.2.1 Akreditif

Bir işletmenin ya da firmasının faaliyete bulunduğu ülkenin dışındaki bir ülkeden mal satın alması ve kendi ülkesinde çalıştığı bankanın bu ticaretle ilgili gerekli belgeleri bankaya ibraz etmesi şartıyla mal bedelinin ödenmesinin banka tarafından garanti edildiği sistemdir. Genel manasıyla ithalatçı ile akreditif açan banka arasında yapılan bir anlaşmadır (Bayındır, 2007).

4.3.2.2 Teminat mektubu

Teminat mektubu, bir firmanın mal alımı ya da hizmet alımı yaptığı kişi ya da kuruma olan borcu karşılığında bankanın karşı tarafa müşterisi adına ödeme için verdiği garantidir. Bu uygulamada üç taraf bulunmakta olup bunlar;

Muhatap; kendisine garanti verilen kişi ya da kurum; lehtar; lehine teminat mektubu verilen kredili müşteri; banka ise garantiyi veren kurumdur.

Teminat mektubunda lehtar şartları yerine getirmez ise banka kayıtsız ve şartsız mektup bedelini muhatap firmaya ödemekle yükümlüdür. Teminat mektubunda garanti verilen tutar belirli olmak zorundadır. Bankalar teminat mektubu işlemlerinden üstlendikleri riskin karşılığı olarak komisyon geliri elde ederler. Lehtar ise malın

bedelini nakit olarak peşin ödeme külfetinden kurtulur. Teminat mektubunu ancak finansal kurum ve kuruluşlar yani bankalar düzenleyebilmektedir (Takan, 2001; Bayındır, 2007).

4.3.2.3 Referans mektubu

Referans mektupları inşaat taahhüt alanında faaliyet gösteren firmaların talepleri nedeni ile düzenlenir. Bu mektuplarda firmanın bankalardaki mevduat, nakdi ve gayri nakit limit durumu belirtilir. İdare tarafından ihaleye girecek firmanın ihalesi yapılacak olan iş için yeterliliğinin ölçülmesi amacıyla istenir. Referans mektubunda yazılan bilgilerin bankayı bağlayıcılığı yoktur.

4.3.2.4 Aval ve kabul kredileri

Yapılan bir ithalat işleminde ithalat bedelinin ihracatçının düzenlemiş olduğu bir poliçenin teslim alınması karşılığında malın teslim edilmesi ve bedelinin de poliçenin vadesinde tahsil edilmesi işlemine kabul kredisi işlemi denir. Yukarıda açıklanan işlemde ihracatçı firma poliçenin ödenmesi için bir garanti isterse katılım bankası da bu garantiyi kabul ederse buna da aval denir.

4.3.2.5 Diğer bankacılık ve finansal hizmetler

Günümüzde geleneksel bankalar gibi katılım bankaları da teknoloji alanındaki gelişmeleri takip ederek müşterilerine daha iyi hizmet ve ürün sunabilmek, sınırlı olan katılım bankacılığı ürünlerini artırmak, hem de işletme maliyetlerini azaltmak, karlılığı artırmak amacı ile yeni ürün ve uygulamaların hayata geçmesi için azami gayret göstermektedir.

Kredi kartı, tüketici ihtiyaçlarının taksitli olarak karşılanabilmesi için filika kart, ticari kredi kartı, pos cihazı, mail order, doğrudan borçlandırma sistemi (dbs), e tahsilat, okul tahsilat sistemi, otomatik tahsilat sistemleri (doğalgaz, su, telefon, elektrik vs.), bireysel emeklilik, sigorta hizmetleri, yp havale, maaş ödemelerine aracılık, vergi ve S.S.K. ödemeleri gibi çok sayıda bankacılık ürününü müşterilerin hizmetine sunmaktadırlar.

5. TÜRKİYE’DEKİ KATILIM BANKALARI VE SEKTÖR PAYLARI

5.1 Türkiye’de Katılım Bankacılığının Durumu

Ülkemizdeki finans sektöründe %86,85 pazar payı ile finans piyasasının tamamına yakını mevduat bankacılığı kontrolündedir. Türkiye’de 1983 yılına kadar katılım bankacılığı faaliyeti yapılamamış ancak 1983 yılında “Özel Finans Kurumları” ismiyle faaliyet başlamış ve 1999’da katılım bankaları “Bankacılık Kanunu” kapsamına alınmıştır. 2005 yılında yapılan değişiklik ile “Katılım Bankası” adını almışlardır. 2005 yılı verilerine göre 9.945 (milyon) TL aktif büyüklüğe sahip olan katılım bankacılığı 2020 yılı itibari ile 436.711 (milyon) TL aktif büyüklüğe ulaşarak finans sektörünün %7,14 ’ünü kapsar hale gelmiş ancak, sektörün %86,85’ini elinde tutan geleneksel bankaları karşısındaki payının halen istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Hazine ve Maliye Bakanlığı politikaları ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) işbirliği içerisinde hareket ederek 2025 yılına kadar katılım bankalarının finans sektöründeki %7,15 olan payının %15 seviyesine çıkartılması hedeflenmektedir (TKBB, 2020)

2005 yılında İslami bankaların yıllık fon kullandırma oranı %4,63 ile 7.407 (milyon) TL iken 2020 yılı itibari ile fon kullandırma değeri 240,133 (milyon) TL’ye yükselerek ciddi bir sıçrama yaşanmıştır. Ancak yakalanan rakamların bankacılık sektörünün toplam fon kullandırma tutarı içerisinde %6,53 gibi küçük bir orada kaldığı izlenmektedir. Bu oran katılım bankacılığı penceresinden bakıldığında düşük olarak görülmekle birlikte sürekli olarak büyüyen finans sektörünün içerisinde geleceğe yönelik önemli bir potansiyelin ve ışığın işareti olarak değerlendirilebilir. 2020 yılı verilerine göre katılım bankacılığı alanında faaliyet gösteren 6 adet bankanın 1254 kurulu şubesi ve 16,838 adet çalışanı bulunmaktadır. Katılım bankalarının kullandırılan finansmanlarının takibe düşme oranı %3,8 ile bankacılık sektörünün altında gerçekleştiği görülmektedir (TKBB, 2020)

5.1.1 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Türkiye Cumhuriyet Devletinde faaliyet gösteren altı tane katılım bankası bulunmaktadır. Bunlardan üç tanesi özel sermaye ile kurulmuştur. Bu bankalar Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Finans A.Ş.’dir. Üç tanesi de kamu sermayesi ile kurulmuş olup bunlarda Ziraat Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ve Emlak Katılım Bankası A.Ş.’dir.

5.1.1.1 Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş

1984 tarihinde faaliyet izni almış ve kuruluş işlemlerini tamamlayarak 1985 yılında faaliyet göstermeye başlamıştır. Katılım bankacılığı sektörünün ilk bankasıdır.

Bankanın 2020 yılsonu itibariyle ödenmiş sermayesi 1.350.000.TL’dir. Bankanın hisse dağılımı; Albaraka Bankacılık Grubunun %36,29, İslam Kalkınma Bankası’nın % 7.84, Dallah Albaraka holding 15,38, diğer %2,61; Yerli ortaklar 1,07, hisseleri olup halka açıklık oranı % 36,81’dir (Faaliyet raporu Albaraka,2020)

Tablo 5.1 2020 yılı itibariyle Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.’ nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması.

2020 YILI / MİO TL	Albaraka Türk Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü	Alınan Pay (%)
Aktif Büyüklük	69,315	436.711	15,87
Toplanan Fonlar	51.613	328.806	15,69
Toplam Krediler	42.415	255.592	16,59
Net Kâr	254	3.716	6,83
Şube Sayısı	229	1.254	18,26
Personel Sayısı	3 390	16.838	20,13

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

Tablo 5.2 2020 Yılı İtibariyle Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.’ nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Kredi Takip oranının Karşılaştırılması

2020 Yılı /Mio TL	Albaraka Türk Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü
Kullandırılan Fonlar	42,415	255,592
Takipteki Alacaklar	2,045	9,700
Takip Oranı (%)	7,9	3,8

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

2020 yılı itibariyle aktif büyüklüğü 69,3 milyar TL, öz kaynakları 4,0 Milyar TL olan Albaraka Türk Katılım Bankası'nın katılım bankacılık sektöründeki aktif büyüklük payı %15,9 dur. Toplanan fon büyüklüğü 51,6 milyar TL olup, kullandırılan fonları 40,6 Milyar TL'dir. Bankanın 2020 yılın da elde ettiği kar 255 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankaları ile karşılaştırıldığında, 5.sırada olduğu izlenen bankanın 2020 itibariyle şube sayısı 230 ve personel sayısı 3390' dır. 2020 yılsonu itibariyle Bankanın sermaye yeterlilik oranı 13,5 olarak gerçekleşmiştir.

5.1.1.2 Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Özel sektör katılım bankası olarak faaliyet gösteren banka ülkemizde Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. Unvanıyla kurularak Katılım Bankacılığı alanındaki faaliyetine 31 Mart 1989'da başlamıştır 26 Nisan 2006 tarihinde bankanın unvanı değiştirilmiş ve Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olmuştur

Aralık 2020 itibariyle bankanın hisse dağılımı %62.24'ü Kuwait Finance House'a, %18.72'si Vakıflar Genel Müdürlüğü Mazbut Vakıfları'na,%9.00'u The Public Institution For Social Security'e %9.00'u Islamic Development Bank;%1.04 Bireysel Vatandaşlar ve Şirketler (Kuveyt Türk Faaliyet Raporu, 2020).

Tablo 5.3 2020 Yılı İtibariyle Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması.

2020 YILI / MİO TL	Kuveyt Türk Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü	Alınan Pay (%)
Aktif Büyüklük	152,290	436.711	34,87
Toplanan Fonlar	122,172	328.806	37,15
Toplam Krediler	79,054	255.592	30,92
Net Kâr	1,400	3.716	37,67
Şube Sayısı	435	1.254	34,68
Personel Sayısı	6.000	16.838	35,63

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

2019 yılı itibariyle aktif büyüklük seviyesi 152 milyar TL' dir. Sektöründeki aktif büyüklük payı %34,87' dir. Katılım bankaları arasında aktif büyüklük sıralamasın da 1. sırada olduğu gözlemlenmektedir. Bankanın toplanan fon büyüklüğü 122 milyar TL' dir. Katılım bankacılığı sektörün de toplanan fonlarda pazar payının % 37,15,

krediler de ise % 330,92' dir. Bankanın 2020 yılında elde ettiği kâr rakamı 1.400 milyar. TL bandında olup katılım bankalarından net kâr kaleminde alınan pay % 37,67 olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankaları ile karşılaştırıldığında, kârlılıkta 1. sırada bulunmaktadır. Bankanın şube sayısı 435 ve personel sayısı 6000 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılsonu itibariyle bankanın sermaye yeterlilik oranı 21,26 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5.4 2020 Yılı İtibariyle Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Takip oranının Karşılaştırılması

2020 Yılı /Mio TL	Kuveyt Türk Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü
Kullandırılan Fonlar	79,054	255,592
Takipteki Alacaklar	2,934	9,700
Takip Oranı (%)	3,7	3,8

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

2020 yılı itibariyle sektör lideri olan bankanın toplanan fonların takibe dönüşme oranının % 3,7 olduğu katılım bankalarının sektör ortalamasının % 3,8 olduğu ve sektör ortalamasının altında bir takip oranı ile faaliyetlerini yürütmektedir.

5.1.1.3 Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Anadolu Finans ve Family Finansın birleşmesiyle 2005 yılında faaliyete başlamıştır. Özel finans kurumlarının birleşmesi 28 Aralık 2005 Tarihli Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun kararıyla tescil edilmiş ve 30 Aralık 2005 tarihinde bankanın unvanı Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş olarak değiştirilmiştir

Ödenmiş sermayesi 2.600.000-TL olan bankanın hisse dağılımı; The National Commercial Bank'ın %67,03, Gözde Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.'nin %10,57 ve diğer ortakların %22,40 ortaklık payları bulunmaktadır. The National Commercial Bank, ödenmiş sermayedeki %67.03'lük payı ile Türkiye Finans Katılım Bankası'nın yönetimini elinde bulunduran hâkim ortağıdır (Türkiye Finans, Faaliyet Raporu 2020).

Tablo 5.5 2020 Yılı İtibariyle Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.’ nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması

2020 Yılı / Mio TL	Türkiye Finans Katılım Bankası	Katılım Bankaları Sektörü	Alınan Pay (%)
Aktif Büyüklük	81,370	436,711	18,63
Toplanan Fonlar	57,390	328,806	17,45
Toplam Krediler	47,739	255,592	18,67
Net Kâr	675	3,716	18,16
Şube Sayısı	319	1.254	25,43
Personel Sayısı	3.731	16,838	22,15

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

2020 yılı itibariyle aktif büyüklüğü 81 milyar TL olan Türkiye Finans Katılım Bankası’nın katılım bankacılık sektöründe aktif büyüklük payı %18,63’dır. Bankanın toplanan fon büyüklüğü 57 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Katılım bankacılığı sektöründe toplanan fonlarda pazar payının % 17,45 ‘ini alan firma kullandırılan kredilerde ise %18,67 pazar payına sahiptir.

Bankanın 2020 yılında elde ettiği kâr 675 milyon TL olarak gerçekleşmiş olup kârlılıkta katılım bankalarından alınan pay %18,16 olarak gerçekleşmiştir. Bankanın 2020 yılı itibariyle şube sayısı 319 personel sayısı 3.731 kişidir. 2020 yılsonu itibariyle Bankanın sermaye yeterlilik oranı 16,64 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5.6 2020 Yılı İtibariyle Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.’ nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Takip oranının Karşılaştırılması

2020 Yılı /Mio TL	Türkiye Finans Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü
Kullandırılan Fonlar	47,739	255,592
Takipteki Alacaklar	2,652	9,700
Takip Oranı (%)	5,6	3,8

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

2020 yılsonu verilerine göre bankanın kullandırılan fonlarının takip hesaplarına atılma oranı 5,6 olup katılım bankalarının sektör ortalaması olan 3,8 oranının üzerinde gerçekleşmiştir.

5.1.1.4 Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

Kamunun Katım Bankacılığında faaliyete başlaması kararı sonucu T.C Hazinesi tarafından ödenen 675.000.000-TL sermaye ile 15.10.2014 tarihinde BDDK dan alınan izinle kurulup 12.05.2015 tarihinde faaliyete başlayan ilk kamu katılım bankasıdır

2020 itibariyle ödenmiş sermayesi 1.750000 TL olan bankanın hisse dağılımı; T.C Ziraat Bankası A.Ş 174999996 TL, Ziraat Sigorta A.Ş 1 TL, Ziraat Hayat ve Emeklilik A.Ş 1 TL, Ziraat Hayat ve Emeklilik A.Ş 1 TL, Ziraat Teknoloji A.Ş 1 TL, Ziraat Yatırım Menkul Değerler A.Ş'nin 1.TL ortaklık payları bulunmaktadır. (Ziraat Katılım, Faaliyet Raporu 2020).

Tablo 5.7 2020 Yılı İtibariyle Ziraat Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması

2020 Yılı / Mio TL	Ziraat Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü	Alınan Pay (%)
Aktif Büyüklük	60,186	436,711	13,78
Toplanan Fonlar	46,386	328,806	14,10
Toplam Krediler	43,359	255,592	16,96
Net Kâr	638	3,716	17,16
Şube Sayısı	105	1,254	8,37
Personel Sayısı	1 261	16,838	7,48

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

2020 yılı itibariyle aktif büyüklük seviyesi 60 milyar TL olan Ziraat Katılım Bankası'nın katılım bankacılık sektöründen aktif büyüklük kaleminden aldığı payı %13,78'dir. Bankanın toplanan fon büyüklüğü 46 milyar TL'dir. Katılım bankacılığı sektöründe toplanan fonlarda pazar payının %14,10'ini alan bankanın kullandırılan kredilerdeki payı ise %16,96 olarak gerçekleşmiştir. Bankanın 2020 yılında elde ettiği kar 638 milyon TL olarak gerçekleşmiş olup karlılıktan alınan pay %17,16'dır. Bankanın 2020 yıl sonu itibariyle şube sayısı 105, personel sayısı 1261 kişidir. Bankanın sermaye yeterlilik oranı 14,8 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5.8 2020 Yılı İtibariyle Ziraat Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Takip oranının Karşılaştırılması

2020 Yılı /Mio TL	Ziraat Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü
Kullandırılan Fonlar	43,359	255,592
Takipteki Alacaklar	1,181	9,700
Takip Oranı (%)	2,7	3,8

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

2020 yılsonu verilerine göre bankanın kullandırılan fonlarının takip hesaplarına atılma oranı 2,7 olup katılım bankalarının sektör ortalaması olan 3,8 oranının altında gerçekleşmiştir.

5.1.1.5 Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Kamu sermayesi ile faaliyet gösteren Vakıf Katılım Bankası 2015 yılı şubat ayında kurulmuş olup 17.02.2016 tarihinde kamunun ikinci katılım bankası olarak hizmet vermeye başlamıştır

Ödenmiş sermayesi 3.220,000 TL olan bankanın hisse dağılımı; Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün % 99, Beyazid Han-ı Sani(II. Beyazıt) Vakfı % 0,25, Mahmud Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı %0,25, Mahmud Han-ı Sani Bin Abdülhamid Han-ı Evvel (II. Mahmut) %0,25, Murad Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı %0,25 ortaklık payları bulunmaktadır. (Vakıf Katılım, Faaliyet Raporu 2020).

Tablo 5.9 2020 Yılı İtibariyle Vakıf Katılım Bankası A.Ş.' nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması

2020 Yılı /Mio TL	Vakıf Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü	Alınan Pay (%)
Aktif Büyüklük	53,157	436,711	12,17
Toplanan Fonlar	39,566	328,806	12,03
Toplam Krediler	29,423	255,592	11,51
Net Kâr	666	3,716	17,92
Şube Sayısı	116	1,254	9,25
Personel Sayısı	1.642	16,838	9,75

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

2020 yılı itibariyle aktif büyüklüğü 53 milyar TL olan Vakıf Katılım Bankası' nın katılım bankacılık sektöründe aktif büyüklük içindeki payı %12,17' dir. Bankanın toplanan fon büyüklüğü 39 milyar TL olarak gerçekleşmiş olup katılım bankacılığı sektöründe toplanan fonlardaki pazar payı % 12,03 olarak gerçekleşmiştir.

Kullandırılan fonlar ise 29 milyar TL olup buradaki payı da %11,51'dir. Bankanın 2020 yılın da elde ettiği kar 666 milyon TL olup kârlılıkta katılım bankalarından alınan pay %17,92 olarak gerçekleşmiştir. 2020 Yılı itibariyle bankanın şube sayısı 116, personel sayısı 1642'dir. Bankanın sermaye yeterlilik oranı 18,47 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5.10 2020 Yılı İtibariyle Vakıf Katılım Bankası AŞ.'nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Takip oranının Karşılaştırılması

2020 Yılı /Mio TL	Vakıf Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü
Kullandırılan Fonlar	29,423	255,592
Takipteki Alacaklar	714	9,700
Takip Oranı (%)	2,4	3,8

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

2020 yılı itibariyle bankanın kullandırmış olduğu fonların takibe gitme oranı 2,4 olup bu oran 3,8 olan katılım bankacılığı sektör ortalamasının altındadır.

5.1.1.6 Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş

Türkiye Emlak Katılım Bankası 21 Mart 2019 tarihi itibariyle kamu sermayeli olarak kurulan üçüncü banka olarak faaliyete başlamıştır. Ödenmiş sermayesi 750.000 TL olan bankanın hisse dağılımı; Hazine ve Maliye Bakanlığının 749 925 TL (% 99, 99), T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve T. Halk Bankası A.Ş. Emekli ve Yardım Sandığı Vakfı'nın 80,57 TL ve 33 adet gerçek kişinin ise toplam 3,38 TL tutarında hisseleri bulunmaktadır (Türkiye Emlak Katılım Faaliyet Raporu, 2020).

Tablo 5.11 2020 Yılı İtibariyle Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.’ nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Karşılaştırılması

2020 Yılı /Mio TL	Türkiye Emlak Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü	Alınan Pay (%)
Aktif Büyüklük	20,390	436,711	4,66
Toplanan Fonlar	11,677	328,806	3,55
Toplam Krediler	13,599	255,592	5,32
Net Kâr	80	3,716	2,15
Şube Sayısı	50	1,254	3,98
Personel Sayısı	814	16,838	4,83

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/veri-seti>

2020 yılı itibariyle aktif büyüklük seviyesi 20 milyar TL olan Türkiye Emlak Katılım Bankası’nın katılım bankacılık sektöründe aktif büyüklük içindeki payı % 4,66’dır. Diğer katılım bankaları ile kıyaslandığı da aktif büyüklük sıralamasında sonuncu sıradadır. Bankanın toplanan fon büyüklüğü 11 milyar TL olarak gerçekleşmiş olup Katılım bankacılığı sektörün de toplanan fonlar da pazar payının % 3,55’tir. Kullandırılan kredileri 13 Milyar TL ile katılım bankaları içinde pazar payı 5,32 olarak gerçekleşmiştir. Bankanın 2020 yılında elde ettiği kâr 80 milyon TL seviyesinde olup katılım bankalarından kârlılıkta alınan pay %2,15 olarak gerçekleşmiştir. Bankanın 2020 yılı verilerine göre şube sayısı 50, çalışan personel sayısı ise 814 olarak gerçekleşmiştir. Bankanın sermaye yeterlilik oranı 28,30 olarak gerçekleşmiştir

Tablo 5.12 2020 Yılı İtibariyle Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.’ nin Katılım Bankacılığı Sektörü ile Takip oranının Karşılaştırılması

2020 Yılı /Mio TL	Türkiye Emlak Katılım Bankası	Katılım Bankacılığı Sektörü
Kullandırılan Fonlar	13,599	255,592
Takipteki Alacaklar	172	9,700
Takip Oranı (%)	1,3	3,8

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

2020 yılı itibariyle bankanın kullandırılan fonlarının takibe dönüşme oranının % 1,3 olup katılım bankalarının sektör ortalaması olan 3,8’in altında bir takip oranına sahiptir.

5.2 Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü ile 2015-2020 Yılları Arası Karşılaştırılması

5.2.1 Aktif Büyüklükleri Açısından Karşılaştırılması

Katılım bankalarının 2014 yılında toplam aktif büyüklükleri 104 milyar TL iken 2015 yılında kamu sermayeli Ziraat Katılım Bankasının açılması ile 2015 aktif büyüklük 120 milyar TL'ye yükselmiştir. 2016 yılında kamu sermayeli Vakıf Katılım Bankasının faaliyete başlaması ile 132 milyar TL olan aktif büyüklük 2017 yılında 160 milyar TL, 2018 yılında ise 206 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2019 Mart ayında kamu sermayeli Türkiye Emlak Katılım Bankası faaliyete başlamış ve Aktif büyüklük 2019'da 284 milyar TL ve 2020 yılında da 437 milyar TL seviyesine çıkmıştır.

Tablo 5.13 Katılım Bankalarının Aktif Büyüklüklerinin Yıllar İtibariyle Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması(Mio TL)

Aktif Büyüklük Mio	Katılım Bankaları	Değişim %	Bankacılık Sektörü	Değişim %	Alınan Pay
2014	104 163		1 994 161		5,2
2015	120 252	15,4	2 357 522	18,2	5,1
2016	132 874	10,5	2 730 942	15,8	4,9
2017	160 136	20,5	3 257 819	19,3	4,9
2018	206 806	29,1	3 867 135	18,7	5,3
2019	284 450	37,5	4 491 708	16,2	6,3
2020	437,092	53,7	6,107,832	36,0	7,15

Kaynak : <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

2014 yılındaki aktif büyüklüğü yaklaşık 104 milyar TL olan katılım bankalarının son 6 yılda 437 milyar seviyesine gelmiştir. Bankacılık sektörü de 2014 yılında 1.99 trilyon TL olan aktif büyüklüğünü 2020 yılı itibariyle 6,107 trilyon TL seviyesine çıkarmıştır. Katılım bankalarının aktif büyüklükte bankacılık sektöründen aldığı pay 2020 yılsonu itibariyle %7,15 olarak gerçekleşmiştir.

5.2.2 Kullandırılan Fonlar Açısından Karşılaştırılması

Katılım bankalarının 2014 yılında kullandırılan fon büyüklüğü 69 milyar TL iken 2015 yılı mayıs ayı itibariyle kamu sermayeli Ziraat Katılım Bankası'nın açılması ile 2015

yılında 79 milyar TL'ye yükselmiştir.2016 yılında kamu sermayeli Vakıf Katılım Bankası'nın faaliyete başlaması ile 84 milyar TL olan kullandırımı yapılan fonların büyüklüğü 2017 yılında 106 milyar TL, 2018 yılında ise 124 milyar TL bandına yükselmiştir. 2019 yılı mart ayında kamu sermayeli Türkiye Emlak Katılım Bankası açılmış olup kullandırımı yapılan fonların büyüklüğü 149 milyar TL ye 2020 yılında ise 240 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının toplanan fonlar içinde bankacılık sektöründen aldığı pay ise % 6,53 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5.14 Katılım Bankalarının Kullandırımı Yapılan Fonlarının Yıllar İtibariyle Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması (Mio TL)

Kullandırılan Fonlar	Katılım Bankaları	Değişim %	Bankacılık Sektörü	Değişim %	Alınan Pay
2014	69 622	3,5	1 280 118	17,0	5,4
2015	79 191	13,7	1 513 969	18,3	5,2
2016	84 880	7,2	1 773 745	17,2	4,8
2017	106 733	25,7	2 145 479	21,0	5,0
2018	124 562	16,7	2 465 582	14,9	5,1
2019	149 475	20,0	2 739 736	11,1	5,5
2020	240,133	60,7	3,675,203	34,1	6,53

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

5.2.3 Net Kâr Açısından Karşılaştırılması

Katılım bankalarının 2014 yılında elde edilen net karın büyüklüğü 473 milyon TL iken 2015 yılında 403 milyon TL' ye düşmüştür. 2016 yılında kamu sermayeli Vakıf Katılım Bankası' nın faaliyete başlaması ile 1.106 milyar TL olan net kâr 2017 yılında 1.583 milyar TL, 2018 yılında ise 2.123 milyar TL bandına yükselmiştir. 2019 yılı Mart ayında kamu sermayeli Türkiye Emlak Katılım Bankası açılmış olup elde edilen net kâr toplamı 2.433 milyar TL seviyesine çıkmıştır.

2020 Aralık mali verilerine göre katılım bankalarının toplam net kârı 3,716 milyon TL' dir. Katılım bankalarının Toplam net kârının bankacılık sektöründen aldığı pay ise % 6,19 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5.15 Katılım Bankalarının Net Kârlarının Yıllar İtibariyle Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması (Mio TL)

Net Kar	Katılım Bankaları	Değişim %	Bankacılık Sektörü	Değişim %	Alınan Pay
2014	473	-55,8	18 659	17,0	-24,4
2015	405	-14,4	26 062	39,7	1,6
2016	1 106	173,1	37 532	17,2	2,9
2017	1 583	43,1	49 122	30,90	3,2
2018	2 123	34,1	53 522	14,9	9,0
2019	2 433	14,6	49 753	-7,0	4,9
2020	3,716	52,4	59,973	22,3	6,19

Kaynak: <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

5.3 Katılım Bankacılığının Zayıf Yönleri

Yukarıda katılım bankacılığının ülkemizdeki durumu rakamlar ile açıklanmıştır. Her ne kadar katılım bankacılığının bankacılık sektöründen almış olduğu pay yıllar itibariyle artış gösterse de sektörün daha hızlı gelişip büyümesini engelleyen zayıf noktalarda bulunmaktadır. (Görmüş ve Yabanlı, 2019).

Bunlar :

1. Tatmin edici büyümeyi sağlayacak düzeyde sermayeleri yoktur.
2. Alternatif dağıtım kanallarının gelişiminin yavaş olması ve bu açıdan Konvansiyonel bankaların gerisinde kalmaları,
3. Değişkenliğin fazla olduğu piyasa şartlarında katılım bankalarının kar dağıtım mekanizmasının fazla etkilenmesi,
4. Yatırım araçlarının az olması ve ürün yelpazesinin geniş olmaması,
5. İslami usullere göre hizmet verdiklerinden bazı bankacılık ürünlerinin müşterilere sunumunda geleneksel bankalar ile rekabet edememeleri,
6. Fon kullandırma yöntemi açısından Murabaha dışındaki uygulamaların pek az kullanılır olması.

7. Katılım bankacılığı alanında akademik açıdan yapılan çalışmaların ve detaylı araştırmaların yeterli seviyede olmaması.
8. Katılım bankacılığının topluma detaylı bir şekilde anlatılamaması sonucunda toplumun da yanlış bildiği doğrularla hareket ederek sisteme mesafeli yaklaşması.
9. Katılım bankacılığının ülke gündemini ve kamuoyunu yeterli seviyede meşgul edememesi, yani sistemi tanıtıcı reklam, konferans vb. çalışmaların yeterince yapılmaması,
10. Ülkenin basın ve sosyal medya uygulamalarının katılım bankacılığı sistemine ilgili göstermemesi.
11. Faiz hassasiyeti olmayan kişi ya da firmaların katılım bankacılığı portföyüne dahil edilebilmesi için hem katılım bankalarının yetersiz kalması hem de Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin bu alanda çalışmalarının yetersiz kalması,

6. YÖNTEM

6.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bankacılık sektöründe henüz yeni yeni gelişme imkânı bulan katılım bankalarının mevcut finansal yapılarını korumaları ve hatta geliştirmeleri gerekmektedir. Türkiye ve Dünya finansal sistemleri içerisinde bankalar arasındaki rekabet her geçen gün artmaktadır. Bu artan rekabet koşulları içerisinde bankaların sundukları olanakların yanında müşteri memnuniyet dereceleri de tercih sebepleri olabilmektedir. Bu sebepten dolayı bankalar bir yandan mevcut müşterilerinin memnuniyetini korumaya çalışırken; bir yandan da yeni müşteriler kazanma çabası içerisinde girmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda özellikle finansal sistem içerisindeki mevcudiyetini artırmaya çalışan katılım bankalarının müşteri memnuniyeti noktasında diğer bankalar ile rekabet edebilecek koşulları hazırlamaları gerekmektedir. Bu noktada banka kullanıcıların ya da potansiyel banka kullanıcıların katılım bankaları hakkındaki görüşleri oldukça önemlidir. Bu bağlamda bu çalışmanın ana amacı katılımcıların katılım bankacılığı hakkındaki görüşlerini tespit etmek ve katılım bankacılığı hakkında bilgi düzeyinin katılım bankacılığı hakkındaki görüşler üzerindeki etkisini ortaya koymaktır.

6.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

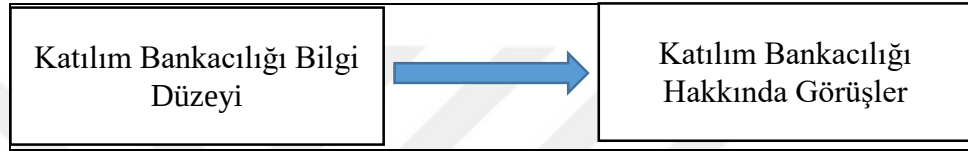
Araştırmanın kapsamını finansal sistem içerisinde yer alan müşteriler oluşturmaktadır. Banka müşterilerinin katılım bankacılığı hakkındaki görüşleri incelenirken araştırma kapsamında katılımcıların finansal sistem içerisinde yer almış ya da potansiyel yer alma durumunda olmaları dikkate alınmıştır. Böylelikle araştırmanın kapsamını günümüz şartları içerisinde finansal sistem içerisinde yer alan ve bankacılık sektöründe faaliyet gösteren herhangi bir bankada herhangi bir işlem yapmış olanlar oluşturmaktadır.

Araştırmanın kapsamı doğrultusunda zaman ve maliyet kısıtlamalarından dolayı ülke genelinden finansal sistem içerisinde yer alan katılımcıların tamamı araştırmaya dâhil edilememiştir. Elde edilen sınırlı sayıdaki kullanıcıdan toplanan verilerin araştırmada

analize tabi tutulması ve anket tekniğinden başka bir araştırma tekniğinin kullanılmamış olması araştırmanın kısıtlarını oluşturmaktadır. Bu kısıtlara rağmen araştırma kapsamında elde edilen bulguların genelleştirilebileceği düşünülmektedir.

6.3 Araştırmanın Modeli

Araştırma amacı ve kapsamı doğrultusunda katılımcıların katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyinin, katılım bankacılığı hakkında sahip oldukları görüşler üzerindeki etkisinin incelendiği kavramsal model aşağıdaki gibidir.

Şekil 6.1 Araştırma modeli

Yukarıda yer alan araştırma modeli göz önüne alınarak araştırma sorusu, araştırma hipotezleri ve hipotezlerin test edilmesinde kullanılacak analizler Tablo 6.1’de belirtilmektedir.

Tablo 6.1 Hipotezlerin test edilmesinde kullanılan analizler

Araştırma Sorusu	Araştırma Hipotezleri	Analizler
Katılım bankaları hakkında bilgi düzeyi, katılım bankaları hakkındaki görüşleri etkiler mi?	H1: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan genel işleyiş görüşü boyutunu etkiler.	Regresyon Analizi
	H2: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan finansal karlılık görüşü boyutunu etkiler.	
	H3: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi genel olarak katılım bankaları hakkındaki görüşleri etkiler.	
Katılım bankaları hakkında bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşleri arasında ilişki var mı?	H4: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan genel işleyiş görüşü boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Korelasyon Analizi
	H5: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan finansal karlılık görüşü boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.	

H6: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile genel olarak katılım bankaları hakkındaki görüşler arasında anlamlı bir ilişki vardır.

6.4 Araştırma Örneklemi ve Veri Toplama Aracı

Finansal sistem içerisinde yer alan kullanıcılar, bu araştırmanın belirleyici unsurunu oluşturmaktadır. Bu nedenle banka kullanıcıları arasından nicel araştırma yöntemine uygun olarak basit tesadüfî örneklem yöntemi tercih edilmiş ve örneklemden hareketle katılımcılardan gönüllülük esasına dayalı olarak araştırma verileri toplanmıştır.

Araştırma verilerinin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmada literatür taraması ve alan araştırması iki yöntem olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle literatür taraması gerçekleştirilerek araştırma için temel bilgiler elde edilmeye çalışılmış ve araştırmada kullanılan anket hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formu 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ankete katılanların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde toplumun katılım bankacılığı hakkındaki eğilimlerini belirlemeye yönelik 9 soruluk bir anket kullanılmıştır. Üçüncü bölümde katılımcıların katılım bankası işleyişi ile ilgili bilgi düzeyini ölçmeye yönelik 8 soruluk anket kullanılmıştır. Dördüncü bölümde ise katılımcıların katılım bankası hakkında görüşlerini belirlemeye yönelik 10 soruluk anket kullanılmıştır.

6.5 Araştırma Verilerinin Analiz Yöntemi

Araştırmada toplanan veriler SPSS paket programına aktararak eksik veya hatalı veriler ayıklanmıştır. Analize hazır hale getirilen veri setinin normalliği çarpıklık ve basıklık test yöntemleri ile analiz edilmiştir. Katılımcılara yönelik tanımlayıcı istatistiki bulgular ortaya konularak, ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Sonrasında toplanan veriler, belirlenen araştırma modeline uygun olarak SPSS paket programı ile analiz edilmiştir.

7. BULGULAR

Bu bölümde öncelikle katılımcılara ilişkin tanımlayıcı bulgulara yer verilmiştir. Tanımlayıcı bulgulardan sonra araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilik analizleri ile araştırma hipotezlerine ilişkin analizlere yer verilmiştir.

7.1 Tanımlayıcı Bulgular

Araştırma kapsamında değerlendirmeye alınan katılımcılara ilişkin tanımlayıcı bulgular Tablo 7.1’de özetlenmiştir.

Tablo 7.1 Demografik bulguların özeti

	Özellikler	Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	356	70,4
	Kadın	150	29,6
Yaş	18-24	79	15,6
	25-34	111	21,9
	35-44	182	36,0
	45-55	117	23,1
	56 ve Üzeri	17	3,4
Medeni Durum	Evli	372	73,5
	Bekâr	131	25,9
	Diğer	3	0,6
Eğitim Durumu	İlköğretim	5	1,0
	Ortaokul	8	1,6
	Lise	99	19,6
	Ön lisans (2 yıllık)	53	10,5
	Lisans	224	44,3
	Lisansüstü	117	23,1
Meslek	Öğrenci/Çalışmıyor	81	16,0
	Ev Hanımı	15	3,0
	Kamu Sektörü	270	53,4
	Özel Sektör	100	19,8
	Emekli	14	2,8
	Esnaf/Serbest Meslek	26	5,1
Ortalama Aylık Gelir	0-1.000-TL	61	12,1
	1.001-2.000.TL	15	3,0
	2.001-3.000-TL	17	3,4
	3.001-5.000-TL	90	17,8
	5.0001-10.000-TL	231	45,7
	10.001-TL ve Üzeri	92	18,2
Toplam		506	100

Tablo 7.1’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların 356’sı erkek (%70,4), 150’si kadın (%29,6); 182’si 35-44 yaş aralığında (%36), 117’si 45-55 yaş aralığında (%23,1); 372’si evli (%73,5), 131’i bekar (%25,9); 224’ü lisans (%44,3), 117’si lisansüstü (%23,1); 270’si kamu çalışanı (%53,4), 100’ü özel sektör çalışanı (%19,8) olduğu görülmektedir. Ayrıca çalışanların yarısından fazlasının aylık ortalama gelirinin 5000 TL üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tablolarda katılımcılara, katılım bankacılığı ile ilgili yöneltilen sorulara verilen yanıtların dağılımları özet halinde sunulmaktadır.

Tablo 7.2 Bankacılığı ne amaçla kullanıyorsunuz? sorusu yanıtlarının dağılımı

Bankayı ne amaçla kullanıyorsunuz?			
	N	Frekans	Yüzde (%)
Kredi çekmek	506	122	24,1
Birikimlerimi değerlendirmek	506	136	26,9
Maaş almak	506	328	64,8
Kredi kartı kullanımı	506	252	49,8
Diğer bankacılık işlemleri	506	268	53

Yukarıdaki tabloda katılımcılara “Bankayı ne amaçla kullanıyorsunuz?” soruna verdikleri yanıtların dağılımları görülmektedir. Buna göre katılımcıların 328’i (%64,8) maaş çekmek, 252’si (%49,8) kredi kartı kullanımı ve 136’sı (%26,9) birikimleri değerlendirmek amacıyla kullandıkları tespit edilmiştir.

Tablo 7.3 Eğer bankalar ile çalışıyorsanız bankacılık işlemlerini yapmak için hangi bankayı tercih edersiniz? Sorusu yanıtlarının dağılımı

Eğer bankalar ile çalışıyorsanız bankacılık işlemlerini yapmak için hangi bankayı tercih edersiniz?			
	N	Frekans	Yüzde (%)
Kamu bankaları	506	256	50,6
Özel bankalar	506	97	19,2
Katılım bankaları	506	95	18,8
Hem katılım hem kamu bankaları	506	137	27,1
Hem kamu hem özel bankalar	506	45	8,9

Yukarıdaki tabloda katılımcılara “Eğer bankalar ile çalışıyorsanız bankacılık işlemlerini yapmak için hangi bankayı tercih edersiniz?” soruna verdikleri yanıtların

dağılımları görülmektedir. Buna göre katılımcıların 256'sı (%50,6) kamu bankalarını, 137'si (%27,1) hem katılım hem kamu bankalarını ve 97'si (%19,2) özel bankaları kullandıkları tespit edilmiştir.

Tablo 7.4 Katılım bankacılığı hakkında bilginiz var mı? sorusu yanıtlarının dağılımı

Katılım bankacılığı hakkında bilginiz var mı?		
	N	Yüzde (%)
Evet	349	69
Hayır	157	31
Toplam	506	100

Yukarıdaki tabloda katılımcılara “Katılım bankacılığı hakkında bilginiz var mı?” soruna verdikleri yanıtların dağılımları görülmektedir. Buna göre katılımcıların 346'sı (%69) kamu bankaları hakkında bilgi sahibi iken; 157'si (%31) katılım bankacılığı hakkında bilgi sahibi olmadığı görülmektedir.

Tablo 7.5 Katılım bankasından edindiğiniz memnuniyet düzeyi nedir? sorusu yanıtlarının dağılımı

Katılım Bankasından edindiğiniz memnuniyet düzeyi nedir?		
	N	Yüzde (%)
Çok Memnunum	62	12,3
Memnunum	181	35,8
Kararsızım	230	45,5
Memnun değilim	17	3,4
Hiç Memnun değilim	16	3,2
Toplam	506	100

Yukarıdaki tabloda katılımcılara “Katılım Bankasından edindiğiniz memnuniyet düzeyi nedir?” soruna verdikleri yanıtların dağılımları görülmektedir. Buna göre katılımcıların 230'u (%45,5) kararsız, 181'i (%35,8) memnun ve 62'si (%12,3) çok memnun olduğu görülmektedir.

Tablo 7.6 Birikiminiz varsa /olsaydı bu birikiminizi katılım bankasında mı yoksa diğer faizli bankalarda mı değerlendirirdiniz? sorusu yanıtlarının dağılımı

Birikiminiz varsa /olsaydı bu birikiminizi Katılım Bankasında mı yoksa diğer faizli bankalarda mı değerlendirirdiniz?		
	N	Yüzde (%)
Katılım bankalarında değerlendiririm	262	51,8
Faizli bankalarda değerlendiririm	37	7,3
Devlet bankasında değerlendiririm	119	23,5
En yüksek getiri neredeyse orada değerlendiririm	88	17,4
Toplam	506	100

Yukarıdaki tabloda katılımcılara “Birikiminiz varsa /olsaydı bu birikiminizi Katılım Bankasında mı yoksa diğer faizli bankalarda mı değerlendirirdiniz?” soruna verdikleri yanıtların dağılımları görülmektedir. Buna göre katılımcılardan 262’si (%51,8) birikimlerini (varsa/olsaydı) katılım bankalarında değerlendiririm, 119’u (%23,5) devlet bankasında değerlendiririm ve 88’i (%17,4) en yüksek getiri neredeyse orada değerlendiririm seçeneği tercih etmiştir.

Tablo 7.7 Kredi kullanmanız gerekirse ne yaparsınız? sorusu yanıtlarının dağılımı

Kredi kullanmanız gerekirse ne yaparsınız?		
	N	Yüzde (%)
Katılım bankalarından kullanırım	136	26,9
Faizli bankalardan kullanırım	10	2,0
Devlet bankasından kullanırım	93	18,4
En düşük faiz/kâr payı vereni tercih ederim.	160	31,6
Tanıdıklarımın borç alırım	107	21,1
Toplam	506	100

Yukarıdaki tabloda katılımcılara “Kredi kullanmanız gerekirse ne yaparsınız?” soruna verdikleri yanıtların dağılımları görülmektedir. Buna göre katılımcılardan 160’ı (%31,6) en düşük faiz/ kar payı vereni tercih ederim, 136’sı (26,9) katılım bankalarını tercih ederim ve 107’si (%21,1) kredi kullanmadan tanıdıklardan borç alacağını ifade etmektedir.

Tablo 7.8 Kredi ihtiyacınızda katılım bankalarını tercih etmenizden nedeni aşağıdakilerden hangisi olurdu? sorusu yanıtlarının dağılımı

Kredi ihtiyacınızda katılım bankalarını tercih etmeseydiniz nedeni aşağıdakilerden hangisi olurdu?		
	N	Yüzde (%)
Kar oranının yüksek olması	133	26,3
Katılım bankalarının diğer bankalardan farkının olmaması	201	39,7
Katılım bankalarında işlemlerin uzun sürmesi	53	10,5
Diğer bankaların daha hızlı cevap vermesi	119	23,5
Toplam	506	100

Yukarıdaki tabloda katılımcılara “Kredi ihtiyacınızda katılım bankalarını tercih etmeseydiniz nedeni aşağıdakilerden hangisi olurdu?” soruna verdikleri yanıtların dağılımları görülmektedir. Buna göre katılımcıların 201’i (%39,7) “kar oranının yüksek olması”, 133’ü (%26,3) “katılım bankalarının diğer bankalardan farkının olmaması” ve 119’ı (%23,5) “diğer bankaların daha hızlı cevap vermesi” seçeneklerini tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 7.9 Katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verdiğine /verebileceğine inanıyor musunuz? sorusu yanıtlarının dağılımı

Katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verdiğine /verebileceğine inanıyor musunuz?		
	N	Yüzde (%)
Evet	219	43,3
Hayır	66	13,0
Kararsızım	221	43,7
Toplam	506	100

Yukarıdaki tabloda katılımcılara “Katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verdiğine /verebileceğine inanıyor musunuz?” soruna verdikleri yanıtların dağılımları görülmektedir. Buna göre katılımcıların 221’i (%43,7) “kararsızım”, 219’u (%43,3) “evet” ve 66’sı (%13) “hayır” seçeneklerini tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 7.10 Katılım bankacılığını kullanmıyorsanız ihtiyaç halinde kullanmayı düşünür müsünüz? sorusu yanıtlarının dağılımı

Katılım bankacılığını kullanmıyorsanız ihtiyaç halinde kullanmayı düşünür müsünüz?		
	N	Yüzde (%)
Zaten Kullanıyorum	148	29,2
Düşünürüm	193	38,1
Düşünmem	64	12,6
Kararsızım	101	20,0
Toplam	506	100

Yukarıdaki tabloda katılımcılara “Katılım bankacılığını kullanmıyorsanız ihtiyaç halinde kullanmayı düşünür müsünüz?” soruna verdikleri yanıtların dağılımları görülmektedir. Buna göre katılımcıların 193’ü (%38,1) “düşünürüm”, 148’i (%29,2) “zaten kullanıyorum” ve 101’i (%20) “kararsızım” seçeneklerini tercih ettikleri görülmektedir.

7.2 Faktör Analizi Bulguları

Araştırmada kullanılan ölçüm araçlarına ilişkin faktör analizi sonuçları Tablo 7.11 ve Tablo 7.12’de sunulmaktadır.

Tablo 7.11 Bilgi düzeyi ölçeğinin güvenilirlik-geçerlilik analiz sonuçları

Katılım Bankası İşleyişi İle İlgili Bilgi Düzeyi (Faktörler ve Değişkenler)	Faktör Yük Değerleri
F1: Bilgi Düzeyi	
Katılım Bankaları işleyiş prensipleri olarak ticari alım ve satıma konu olan işlemlerle çalışmaktadır.	0,882
Katılım bankaları, müşterilerine herhangi bir ticaret olmadan nakit kredi kullandırmamaktadır.	0,875
Katılım bankacılığı sistemi temel olarak kâr ve zarara katılma prensibi çerçevesinde işlemektedir.	0,857
Katılım Bankalarından kullandırılan ihtiyaç kredilerinde, para direkt olarak kullanıcı hesabına aktarılmamakta, satıcının hesaplarına ödenmektedir.	0,856
Katılım Bankalarından kullanılan ihtiyaç kredilerinde faturalandırmanın yapılması zorunludur.	0,845
Katılım Bankacılığında İslam'a uygun olmayan malların alım ve satımı yapılmamaktadır. (alkol, domuz ürünleri vb.)	0,828

Tablo 7.11 Devamı

Katılım bankacılığı faizsiz finans değerlerine dayanan bir anlayışla çalışmaktadır.	0,817
Katılım bankacılığında faizsiz sigorta işlemleri (araç, kasko, konut, nakliyat vs.) yapılmaktadır.	0,799
Faktörlere İlişkin Cronbach's Alpha	0,942
Faktörlere ilişkin açıklanan varyans (%)	71,479
Ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach's Alpha	0,942
Ölçeğe ilişkin toplam açıklanan varyans (%)	71,479
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) (%)	0,930

Tablo 7.11’de bilgi düzeyi ölçeğine ilişkin güvenilirlik-geçerlilik analizi sonuçları görülmektedir. Bilgi düzeyi ölçeğinin Cronbach’s Alpha katsayısı, 942’dir. Bilgi düzeyi ölçeği tek temel faktörle ve toplam %71,479 varyansla açıklandığı, örneklem yeterlilik katsayısı (KMO) ise ,930 olduğu belirlenmiştir. Ölçeğe ilişkin tabloda yer alan veriler baz alındığında ölçeğin güvenilirlik ve yapısal geçerlilik düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 7.12 Katılım bankası hakkında görüşler ölçeği faktör analizi sonuçları

Katılım Bankası Hakkında Görüşler (Faktörler ve Değişkenler)	Faktör Yük Değerleri
F1: Genel Görüş	
İnancım gereği faizsiz sistem olması nedeniyle her halükarda katılım bankalarını tercih ederim.	,809
Katılım bankalarının dini hassasiyetleri gözettiklerini düşünüyorum.	,799
Katılım bankalarının iddia ettikleri gibi faizsiz işlem yürüttüklerine inanıyorum.	,768
Katılım bankalarının finans sektörü içerisinde gerekli kuruluşlar olduğuna inanıyorum.	,748
Devletin katılım bankası kurarak katılım bankacılığı sektöründe yer alması olumlu bir adımdır.	,709
Katılım Bankalarının şube sayılarının artması tercih edilmelerini artıracaktır.	,701
Yeterli ürün tanıtımı ve reklam faaliyetleri yapıldığında ülkemizde katılım bankalarının bankacılık piyasasından alacağı pay artacaktır.	,649
F2: Finansal Karlılık Görüşü	
Cazip kâr payı oranları ve ödeme imkânları olması halinde katılım bankaları ile çalışırım.	,890
Düşük maliyetli kredi imkânı sundukları takdirde katılım bankaları ile çalışırım.	,884
Ticari olarak kârlı olduklarını düşündüğüm takdirde katılım bankaları ile çalışırım.	,820

Tablo 7.12 Devamı

Faktörlere İlişkin Cronbach's Alpha	,890	,880
Faktörlere ilişkin açıklanan varyans (%)	40,00	27,25
Ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach's Alpha	,896	
Ölçeğe ilişkin toplam açıklanan varyans (%)	67,261	
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) (%)	,879	

Tablo 7.12’de katılım bankası hakkında görüş ölçeğine ilişkin güvenilirlik-geçerlilik analizi sonuçları görülmektedir. Katılım bankası hakkında görüş ölçeğinin Cronbach’s Alpha katsayısı, 896’dır. Katılım bankası hakkında görüş ölçeği iki temel faktörle ve toplam %67,261 varyansla açıklandığı, örneklem yeterlilik katsayısı (KMO) ise ,879 olduğu belirlenmiştir. Ölçeğe ilişkin tabloda yer alan veriler baz alındığında ölçeğin güvenilirlik ve yapısal geçerlilik düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

7.3 Verilerin Normallik Analiz Bulguları

Araştırmada kullanılan değişkenlere ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile normallik varsayımına ilişkin basıklık ve çarpıklık değerleri Tablo 7.13’de verilmiştir.

Tablo 7.13 Değişkenlere ilişkin normallik analizi bulguları

Değişkenler	Ort.	S.S.	Çarpıklık	Basıklık
Katılım Bankacılığı Hakkında Görüşler	2,37	,802	,842	,784
Genel İşleyiş Görüşü Boyutu	2,37	,863	,746	,272
Finansal Karlılık Görüşü Boyutu	2,37	1,01	,793	,216
Bilgi Düzeyi	2,89	1,01	,070	-,559

Çalışmada kullanılan değişkenlerden Katılım Bankacılığı Hakkında Görüşler, alt boyutlarından Genel İşleyiş Görüşü ortalaması ve Finansal Karlılık Görüşü ortalaması 2,37 olarak ölçümlenmiştir. Katılımcıların, katılım bankacılığı hakkında bilgi düzeyi ortalaması ise 2,89 olarak tespit edilmiştir. Değişkenlerin ortalama değerlerinin ortaya konulmasından sonra verilerin normallik varsayımları incelenmiştir. George ve Mallery (2013) çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olduğu durumlarda veri setinin normal dağıldığını kabul etmektedir. Araştırma yer alan değişkenlerin George ve Mallery (2013) varsayımı sağladığı görülerek; verilerin normal dağılıma uygun olduğu söylenebilir.

7.4 Regresyon Analizi Bulguları

Tablo 7.14 Katılım bankaları bilgi düzeyinin katılım bankaları hakkındaki görüş üzerine etkisi

Model 1: Bağımlı Değişken: Genel İşleyiş Görüşü	Beta	t	p	F	p	R2
Sabit Değer	1,094	11,027	,001	185,683	,001	,269
Bağımsız Değişken: Bilgi Düzeyi	,441	13,627	,001			
Model 2: Bağımlı Değişken: Finansal Karlılık Görüşü	Beta	t	p	F	p	R2
Sabit Değer	1,194	9,627	,001	101,929	,001	,168
Bağımsız Değişken: Bilgi Düzeyi	,408	10,096	,001			
Model 2: Bağımlı Değişken: Genel Katılım Bankaları Hakkında Görüş	Beta	t	p	F	p	R2
Sabit Değer	1,124	12,441	,001	214,108	,001	,298
Bağımsız Değişken: Bilgi Düzeyi	,431	14,632	,001			

Tablo 7.14 incelendiğinde, katılım bankaları bilgi düzeyinin katılım bankaları hakkında görüş alt boyutlarından genel işleyiş görüşü üzerindeki etkisi Model 1 ile finansal karlılık alt boyutu üzerine olan etkisi Model 2 ile ve genel olarak katılım bankaları bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüş üzerindeki etkisi Model 3 ile tespit edilmiştir. Bu doğrultuda geliştirilen Model 1, Model 2 ve Model 3, anlamlılık ve F değeri dikkate alındığında anlamlı oldukları görülmektedir. Model 1'e göre katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyinin katılım bankaları hakkındaki genel işleyiş görüşünü olumlu etkilediği görülmektedir. Benzer şekilde Model 2 dikkate alındığında, katılım bankaları bilgi düzeyinin katılım bankaları hakkındaki finansal karlılık görüşünü olumlu bir şekilde etkilediği ifade edilebilir. Katılım bankaları hakkında bilgi düzeyi arttıkça katılım bankaları hakkındaki görüş olumlu bir şekilde etkilenecektir. Son olarak Model 3 dikkate alındığında katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi arttıkça genel olarak katılım bankaları hakkındaki görüş bu artıştan olumlu bir şekilde etkileneceğini söylemek mümkündür. Kısaca banka kullanıcıların katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeylerindeki değişim katılım bankaları hakkındaki görüşlerini etkilemektedir.

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre H1: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan genel işleyiş görüşü boyutunu etkiler, H2: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan finansal karlılık görüşü boyutunu etkiler ve H3: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi genel olarak katılım bankaları hakkındaki görüşleri etkiler hipotezleri kabul edilmektedir.

7.5 Korelasyon Analizi Bulguları

Korelasyon analizi araştırma değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını, ilişki varsa ilişkinin derecesini ve yönünü ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. r ile ifade edilen korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değerler almaktadır. Korelasyon katsayıları 0,00 ile 0,25 arasında bir değer alırsa değişkenler arasındaki ilişki çok zayıf, 0,26 ile 0,49 arasında bir değer alırsa değişkenler arasındaki ilişki zayıf, 0,50 ile 0,69 arasında bir değer alırsa değişkenler arasındaki ilişki orta, 0,70 ile 0,89 arasında bir değer alırsa değişkenler arasındaki ilişki yüksek ve son olarak 0,90 ile 1,00 arasında bir değer alırsa da değişkenler arasındaki ilişki çok yüksek olarak değerlendirilmektedir (Kalaycı, 2017).

Tablo 7.15 Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüş arasındaki ilişki

Değişkenler	Bilgi Düzeyi	
	r	
Genel İşleyiş Görüşü Boyutu		,519**
	p	,001
	N	506
Finansal Karlılık Görüşü Boyutu	r	,410**
	p	,001
	N	506
Genel Olarak Görüş	r	,546**
	p	,001
	N	506

Not: **= $p < 0,01$ *= $p < 0,05$

Tablo 7.15’de katılımcıların katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşleri arasındaki ilişkinin korelasyon analizi sonuçları görülmektedir. Tablodan hareketle bilgi düzeyi ile genel işleyiş görüşü ($r = ,519$, $p = ,001$) arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ilişki ve bilgi düzeyi ile finansal karlılık

görüşü ($r=,410$, $p=,001$) arasında pozitif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki vardır. Son olarak katılımcıların bilgi düzeyi ile genel görüş toplamı arasında ($r=,546$, $p=,001$) pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki vardır.

Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre; H4: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan genel işleyiş görüşü boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır, H5: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan finansal karlılık görüşü boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır ve H6: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile genel olarak katılım bankaları hakkındaki görüşler arasında anlamlı bir ilişki vardır hipotezleri kabul edilmektedir.

Yapılan analizler çerçevesinde araştırma hipotezlerine ilişkin sonuçlar Tablo 7.16'daki gibi özetlenebilir.

Tablo 7.16 Araştırma hipotezlerinin sonuçlarına ilişkin özet sunum

Araştırma Hipotezleri	Hipotezlerin Test Sonuçları
H1: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan genel işleyiş görüşü boyutunu etkiler.	Kabul
H2: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan finansal karlılık görüşü boyutunu etkiler.	Kabul
H3: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi genel olarak katılım bankaları hakkındaki görüşleri etkiler.	Kabul
H4: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan genel işleyiş görüşü boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul
H5: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan finansal karlılık görüşü boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul
H6: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile genel olarak katılım bankaları hakkındaki görüşler arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul

8. SONUÇ

Finansal sistem içerisinde katılım bankacılığının payını artırması ve etki alanını geliştirmesi sunduğu finansal ürünlerinin tanınırlığı ile ilişkilidir. Yoğun rekabet ortamında katılım bankacılığının mevcut müşteri portföyünü koruması ve geliştirmesi, İslami finansal ürünlerin geleneksel finansal ürünlerle rekabet edebilirliği katılım bankacılığının doğru tanıtılmasına ve sunduğu hizmetlerin çeşitliliğine bağlıdır. Bu nedenle finansal sistem içerisinde yer alan ve yer alma potansiyeli olan insanların katılım bankacılığı hakkında görüşleri oldukça önemlidir. Günümüz finansal rekabet ortamında geleneksel finansal ürünler ile müşterilerin karşısına çıkan bankacılık sistemine karşılık, İslami finansal ürünler ile rekabet etmeye çalışan katılım bankacılığı, kendisini halka karşı finansal sistem içerisinde konumlaması gerekmektedir. Ancak bu şekilde finansal piyasalarda mevcut payını koruyarak artırması mümkün olacaktır. Bundan dolayı müşteri tatmini ve tatmin olunmayan hususların sistem dâhilinde düzeltilmesi oldukça önemli hususlardır.

Katılım bankası hakkında bilgi düzeyi ile katılım bankası hakkındaki görüşler arasındaki ilişkiye ve katılım bankası hakkında bilgi düzeyinin katılım bankası hakkındaki görüşler üzerindeki etkinin incelendiği çalışma amacı doğrultusunda veriler analiz edilmiştir. Bu analizler doğrultusunda “H1: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan genel işleyiş görüşü boyutunu etkiler”, “H2: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan finansal karlılık görüşü boyutunu etkiler”, “H3: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi genel olarak katılım bankaları hakkındaki görüşleri etkiler”, “H4: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan genel işleyiş görüşü boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır”, “H5: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile katılım bankaları hakkındaki görüşler alt boyutu olan finansal karlılık görüşü boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır”, “H6: Katılım bankaları hakkındaki bilgi düzeyi ile genel olarak katılım bankaları hakkındaki görüşler arasında anlamlı bir ilişki vardır” hipotezleri araştırma kapsamında kabul edilmiştir.

Çalışma sonuçlarına göre insanların katılım bankacılığı hakkındaki bilgi düzeyi artıkça, katılım bankacılığı hakkındaki görüşlerin de olumlu yönde evrileceği sonucu çıkarılabilir. Bu noktada finansal sistem içerisinde geleneksel bankacılık ürünlerinin dışında İslami finansal ürünleri müşterilerine sunan katılım bankacılık sektörünün insanlar üzerinde olumlu bir imaj bırakmaları oldukça önemlidir. İnsanların temelde İslami finansal sisteme karşı olumsuz bir bakış açısı içerisinde olmaması, finansal ürünlere karşı insanların meraklı bir yapıda olması katılım bankacılık sektörünün elini kuvvetlendiren bir durumdur. Özellikle günümüzde faiz sistemi içerisinde yer almak istemeyen ancak mecburiyet çerçevesinde yer almak durumunda kalan insanların katılım bankacılık sektörüne karşı yönelmeleri oldukça kolay olacağı düşünülmektedir. Ancak bu yönelme, katılım bankacılık ürünlerinin doğru anlatılabilmesine ve insanların katılım bankacılık sisteminden ne beklediğinin doğru analiz edilebilmesine bağlıdır. Günümüzde insanların mevcut yatırımlarını faiz sistemi dışında farklı alternatiflerde değerlendirme isteği, kredi kullanım koşullarında iyileştirmelerin olmasını beklemesi, istemesi güçlü bir katılım bankacılık sektörüne ihtiyaç duyulmasını ortaya çıkartmaktadır.

Katılım bankacılığı sektörünün hedeflenen büyüme seviyelerine ulaşabilmesi ve toplum tarafından tercih edilen yapıya ulaşabilmesi için; reklam ve tanıtımına ağırlık verilmelidir. Üniversitelerde Katılım Bankacılığı konulu paneller düzenlenmeli konu tüm boyutları ile tartışılmalıdır. Konunun uzmanları tarafından Katılım Bankacılığı sosyal medya ve iletişim kanalları yoluyla toplum doğru olarak bilgilendirilmelidir. Yasal mevzuat alt yapısı yeni yasa ve uygulamalar ile desteklenmelidir. Katılım bankacılığının sermaye yapısı güçlendirilerek faizle işlem yapan bankalar ile daha rekabetçi hale getirilmelidir. Katılım bankacılığı ürünleri çeşitlendirilmeli ve müşterilerin ihtiyaçlarını karşılayacak ürünler sunulmalıdır. Devletin Katılım Bankacılığını teşvik etmek amacı ile katılım bankacılığına pozitif ayrımcılık yaparak bireyleri teşvik edici düzenlemeler yapması gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında elde edilen sonuçların bir takım sınırlar ve kısıtlar altında elde edildiği unutulmamalıdır. Bu bağlamda ileride araştırmacılar örneklem sayısını daha da artırarak, farklı ölçüm araçlarını birlikte kullanarak ve toplumun farklı kesimlerine yönelik özel, doğrudan araştırmalar gerçekleştirmesi, toplumun katılım bankacılık

sektörüne dolayısıyla İslami finansal ürünlere karşı bakışını da ortaya koyacaktır. Bu bağlamda farklı zaman dilimleri içerisinde farklı örnekleme karşı çalışmaların gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- Abasov, V., & Elagöz, İ. (2001). Ege serbest bölge'sindeki bankaların faaliyetlerinin tanıtılması ve karşılaştıkları sorunlar üzerine bir araştırma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 27-42.
- Akgeyik, T., & Yavuz, A. (2008). *Türk bankacılık sektöründe yabancılaşma: risk mi fırsat mı*. İTO Yayınları.
- Akgüç, Ö. (1987). *Yüz soruda Türkiye'de bankacılık*. Gerçek Yayınevi.
- Aktepe, İ. E. (2010). *İslâm hukuku çerçevesinde finansman ve bankacılık*. Yedirenk Yayınları.
- Albaraka Türk Katılım Bankası, (2019). *Faaliyet raporu albaraka türk katılım bankası, 2020 faaliyet raporu, sermaye ve ortaklık yapısı*. <https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/Albaraka-Turk-2020-Faaliyet-Raporu-New.pdf> faaliyet-raporu.pdf
- Altan, M. (1998). *Modern bankacılık fonksiyonları açısından özel finans kurumlarının değerlendirilmesi*. [Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Apak, S., & Açıkgöz, A. F. (2011). Türkiye'de katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki yeri ve finansal istikrara katkısı. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 70-85.
- Battal A. (2004). *Bankalar kanunu şerhi*. Gazi Kitabevi.
- Battal, A. (2003). *Bankalar kanunu şerhi: (Sorularla banka hukuku)*. Türkiye Bankalar Birliği.
- Bayındır, A. (2007). *Ticaret ve faiz*. Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Bayındır, S. (2001), Sermaye ve tarihsel süreçte mali aracı kurumların sermayeye yaklaşım tarzı, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 175-199.
- Bayındır, S. (2005). *İslam hukuku penceresinden faizsiz bankacılık*. Rağbet Yayınları.
- Bulut, H. İ., & Er, B. (2009). *Katılım bankacılığında iki yeni finansal teknik önerisi: mudaraba-risk sermayesi yatırım ortaklıkları ve mudaraba-risk sermayesi yatırım fonları*. A. Yabanlı (Ed.). *Finansal Yenilik ve Açılımlarıyla Katılım Bankaları*, (s. 11-75) Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayını, Erkam Matbaası, İstanbul.

- Büyükdeniz, A. (1991). *Türkiye'de faiz politikaları: 1980 sonrası politika ve uygulamaların ekonomi üzerindeki etkileri*. Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları.
- Canbaz, M. F. (2013). *Katılım bankacılığının Türk bankacılık sistemindeki yeri, çalışma şekli, enstrümanları ve performans analizi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kırklareli Üniversitesi.
- Cebeci, İ. (2017). Murâbaha akdi bağlamında fıkıh mirası ile ilişki biçimimiz. *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 53(53), 73-96.
- Ceylan, A., & Korkmaz, T. (2008). *İşletmelerde finansal yönetim*, Ekin Kitabevi.
- Coşkun, A. (2008). *Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki yeri ve önemi*, [Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi.
- El-Kardavi, Y. (1994). *Faizsiz sistemde ticaret (murabaha)*. Faisal Finans Kurumu Yayınları.
- Ersoy, A.(2012). *İktisadi düşünceler tarihi*, Nobel Yayıncılık.
- Ez-Zerqa, M. A., En-Neccar, A. M. A., & Karaman, H. (2009). *İslam düşüncesinde ekonomi, banka ve sigorta*. İz Yayıncılık.
- Görmüş, Ş., Albayrak, R. A., & Yabanlı, A. (Ed.). (2019). *Yaşayan ve gelişen katılım bankacılığı*. TKBB Yayınları.
- Günel, V. (1984). *Özel Finans Kurumları*. Türkiye Bankalar Birliği.
- Güngör, K. (2009). *Bir finansal araç olarak katılım bankacılığı, tespitler-teklifler, finansal yenilik ve amlarıyla katılım bankacılığı*. TKKB Yayını.
- Kaçmaz, A. (2009). *Katılım bankalarının 2005-2008 yılları arasında Türk bankacılık sektöründeki gelişimi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Projesi]. Fatih Üniversitesi.
- Kaya, R. (2013). *Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının tercih nedenleri ve bir araştırma*. [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Korkmaz, T., & Ceylan, A. (2015). *İşletmelerde finansal yönetim*. Ekin kitabevi.
- Kuveyttürk Faaliyet Raporu, (2020). *Kuveyttürk katılım bankası, 2020 faaaaliyet raporu,sermaye ve ortaklık yapısı*.<https://www.kuveytturk.com.tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/yillik-ve-ara-donem-faaliyet- raporlari>(<https://www.kuveytturk.c om.tr/medium/document-file-4529.vsf>)

Özsoy, İ. (1987). *Türkiye'de özel finans kurumları ve İslâm bankacılığı*. Timas Yayınları.

Özsoy, İ. (1994). *Faiz ve problemleri*, Nil Yayınları, İstanbul.

Özsoy, İ., Görmez, B., & Mekik, S. (2013). Türkiye’de katılım bankalarının tercih edilme sebepleri: Ampirik bir tetkik. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 187-206.

Özyurt, H. (2003). *Para teorisi ve politikası*. Derya Kitabevi.

Parasız, İ. (2007). *Finansal kurumlar ve piyasalar*. Ezgi Kitabevi.

Parasız, İ. (2007). *Modern bankacılık teori ve uygulama*. Ezgi Kitabevi.

Polat, A. (2009). *Katılım bankacılığı: Dünya uygulamalarına ilişkin sorunlar-fırsatlar; Türkiye için projeksiyonlar. Finansal yenilik ve açılımları ile katılım bankacılığı*. TKBB Yayınları.

Sümer, G., & Onan, F. (2016). Dünyada faizsiz bankacılığın doğuşu, Türkiye’deki katılım bankacılığının gelişme süreci ve konvansiyonel bankacılıktan farkları. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 296-308.

Takan, M. (2001). *Bankacılık teorisi, uygulama ve yönetim*. Nobel Yayın Dağıtım.

Tekinalp, Ü. (1988). *Türk mali kurumlar hukuku I: Banka hukukunun esasları*. Beta Yayınları.

TKBB, Veri seti <https://www.tkbb.org.tr/veri-seti>. 08.07.2021 tarihinde erişilmiştir.

TKKB, <https://www.tkbb.org.tr/tarihce> 08.07.2021 tarihinde erişilmiştir.

Tok, A. (2009), *İslami finans sistemi çerçevesinde sukuk (İslami tahvil) uygulamaları, katılım bankaları ve Türkiye açısından değerlendirmeler (Yeterlilik Etüdü)*, SPK Hukuk İşleri Dairesi.

Tunç, H. (2000). Soru ve cevaplarla özel finans kurumları. *Bereket Dergisi*, 3(13), 27-42.

Türkiye Emlak Katılım Faaliyet Raporu (2020). Türkiye emlak katılım bankası, 2020 faaliyet raporu, sermaye ve ortaklık yapısı. <https://www.emlakkatilim.com.tr/assets/uploads/sozlesmeform/sozlesme/2020-Faaliyet-Raporu.pdf>

Türkiye Finans Faaliyet Raporu, (2020). *Türkiye finans katılım bankası 2020 faaliyet raporu, sermaye ve ortaklık yapısı*. https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/FinansalRaporlar/Attachments/66/TUFI_2020_TR.pdf

Uçar, M. (1993). *Türkiye'de-Dünyada faizsiz bankacılık ve hesap sistemleri*. FEY Vakfı Yayınları.

Usulcan, E. (2013). *Katılım bankalarında bireysel pazarlama faaliyetleri ve tüketicilerin katılım bankaları tarihinde etkili olan faktörler*. [Yüksek Lisans Tezi], Atılım Üniversitesi.

Vakıf Katılım Faaliyet Raporu, (2020). *Vakıf katılım 2020 faaliyet raporu, 2020 faaliyet raporu vakıf katılım*. https://vakifkatilim.com.tr/documents/vakif-katilim-bankasi-a_s_2020-yili-faaliyet-raporu.pdf

Yılmaz, M., & Bağış, B. (2020). Türkiye’de islami finansın gelişimi ve hukuki yapısı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(5), 3148-3173.

Zaim, S. (1986). İslam açısından iktisadî ve sosyal faaliyetlerle ilgili normatif kaideler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 44(1),18-37.

Ziraat Katılım Bankası, (2020). *Faaliyet raporu ziraat katılım bankası*. <https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/inlinefiles/Ziraat%20Kat%C4%B1l%C4%B1m%20Bankas%C4%B1%2031.12.2020%20Faaliyet%20Raporu.pdf>

EKLER

Ek-1: Araştırmanın Anketi

Sayın Katılımcı:

Bu anket Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Toplumun Katılım Bankacılığına Bakışı” adlı çalışmaya veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Sorulara vereceğiniz cevaplar isim verilerek kesinlikle yayımlanmayacaktır. Çalışmamıza katkı sunmak amacıyla lütfen her bir soruya yanıtınız veriniz.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Mustafa PEKER

ANKET SORULARI

1-Demografi

Cinsiyet ☐ Bay ☐ Bayan

2-Kaç yaşındasınız

☐ 18-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44 ☐ 45-55 ☐ 56 ve Üzeri

3-Medeni Haliniz?

☐ Bekâr ☐ Evli

4-En son mezun olduğunuz öğrenim kurumu?

☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Ön lisans (2 yıllık) ☐ lisans ☐ Lisans Üstü

5-Mesleğiniz nedir?

☐ Öğrenci/Çalışmıyor ☐ Ev Hanımı ☐ Kamu Sektörü ☐ Özel Sektör

☐ Emekli ☐ Esnaf/Serbest Meslek

6-Ortalama Aylık Gelir

☐ 0-1.000 TL ☐ 1.001- 2.000 TL ☐ 2.001 – 3.000 TL ☐ 3.001-5.000 TL ☐ 5.001-10.000

TL

☐ 10.001 ve Üzeri

Toplumun Eğilimleri

7-Bankayı ne amaçla kullanıyorsunuz?

- ☐ Kredi Çekmek
- ☐ Birikimlerimi değerlendirmek
- ☐ Maaşımı almak
- ☐ Diğer bankacılık işlemleri
- ☐ Kredi Kartı kullanımı

8-Eğer bankalar ile çalışıyorsanız bankacılık işlemlerini yapmak için hangi bankayı tercih edersiniz?

- ☐ Kamu Bankaları
- ☐ Özel Bankalar
- ☐ Katılım Bankaları
- ☐ Hem Katılım hem de Kamu Bankaları
- ☐ Hem özel Hem de Katılım Bankaları

9-Katılım bankacılığı hakkında fikriniz var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

10-Katılım Bankasından edindiğiniz memnuniyet düzeyi nedir.

- ☐ Çok memnunum
- ☐ Memnunum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Memnun değilim
- ☐ Hiç Memnun Değilim

11-Aylık harcamalarınız dışında birikim yapabiliyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

12-Birikiminiz varsa /olsaydı bu birikiminizi Katılım Bankasın damı yoksa diğer faizli bankalar damı değerlendirirdiniz.

- ☐ Katılım Bankalarında değerlendiririm
- ☐ Faizli bankalarda değerlendiririm
- ☐ Devlet Bankasında değerlendiririm
- ☐ En yüksek getiri neredeyse orada değerlendiririm

13-Kredi kullanmanız gerekirse ne yaparsınız?

- ☐ Katılım Bankalarından kullanırım
- ☐ Faizli bankalara kullanırım
- ☐ Devlet Bankasında kullanırım
- ☐ En düşük Faiz/Kâr payı ile vereni tercih ederim.
- ☐ Tanıdıklarımın borç alırım

14-Kredi ihtiyacınızda katılım Bankalarını tercih etmeseydiniz nedeni aşağıdakilerden hangisi olurdu?

- ☐ Kâr oranının yüksek olması
- ☐ Katılım Bankalarının diğer bankalardan farkının olmaması
- ☐ Katılım bankalarında işlemlerin uzun sürmesi
- ☐ Diğer bankaların daha hızlı cevap vermesi

15-Katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verdiğine /verebileceğine inanıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

16-Katılım bankacılığını kullanmıyorsanız ihtiyaç halinde kullanmayı düşünür müsünüz?

- ☐ Zaten Kullanıyorum
- ☐ Düşünürüm
- ☐ Düşünmem
- ☐ Kararsızım

KATILIM BANKALARI VE FAALİYETLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

17-Katılım bankaları uygulamaları hakkında yeterince bilgiye sahibiyim.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kesinlikle katılmıyorum

18-İnancım gereği faizsiz sistem olması nedeniyle her halükarda katılım bankalarını tercih ederim.

- ☐ Kesinlikle katılıyorum
- ☐ Katılıyorum

☐Kararsızım

☐Katılmıyorum

☐Kesinlikle katılmıyorum

19-Katılım Bankalarının şube sayılarının artması tercih edilmelerini artıracaktır.

☐Kesinlikle katılıyorum

☐Katılıyorum

☐Kararsızım

☐Katılmıyorum

☐Kesinlikle katılmıyorum

20-Katılım bankaları ürün ve hizmetlerinin tanıtımı ve reklamları yeterince yapıyor.

☐Kesinlikle katılıyorum

☐Katılıyorum

☐Kararsızım

☐Katılmıyorum

☐Kesinlikle katılmıyorum

21-Katılım bankalarının iyi bir imaj ve popülariteye sahip olduklarını düşünüyorum.

☐Kesinlikle katılıyorum

☐Katılıyorum

☐Kararsızım

☐Katılmıyorum

☐Kesinlikle katılmıyorum

22-Katılım bankalarının sundukları ürün ve hizmet çeşitliliğinin yeterli olduğunu düşünüyorum.

☐Kesinlikle katılıyorum

☐Katılıyorum

☐Kararsızım

☐Katılmıyorum

☐Kesinlikle katılmıyorum

23-Katılım bankalarının finans sektörü içerisinde gerekli kuruluşlar olduğuna inanıyorum.

☐Kesinlikle katılıyorum

☐Katılıyorum

☐Kararsızım

()Katılmıyorum

()Kesinlikle katılmıyorum

24-Katılım bankalarının iddia ettikleri gibi faizsiz işlem yürüttüklerine inanıyorum.

()Kesinlikle katılıyorum

()Katılıyorum

()Kararsızım

()Katılmıyorum

()Kesinlikle katılmıyorum

25-Katılım bankalarının dini hassasiyetleri gözettiklerini düşünüyorum.

()Kesinlikle katılıyorum

()Katılıyorum

()Kararsızım

()Katılmıyorum

()Kesinlikle katılmıyorum

26-Ticari olarak karlı olduklarını düşündüğüm takdirde katılım bankaları ile çalışırım.

()Kesinlikle katılıyorum

()Katılıyorum

()Kararsızım

()Katılmıyorum

()Kesinlikle katılmıyorum

27-Cazip kâr payı oranları ve ödeme imkânları olduğu takdirde katılım bankaları ile çalışırım.

()Kesinlikle katılıyorum

()Katılıyorum

()Kararsızım

()Katılmıyorum

()Kesinlikle katılmıyorum

28-Düşük maliyetli kredi imkânı sundukları takdirde katılım bankaları ile çalışırım.

()Kesinlikle katılıyorum

()Katılıyorum

()Kararsızım

()Katılmıyorum

()Kesinlikle katılmıyorum

29-Devletin katılım bankası kurarak katılım bankacılığı sektöründe yer alması olumlu bir adımdır.

- ()Kesinlikle katılıyorum
 ()Katılıyorum
 ()Kararsızım
 ()Katılmıyorum
 ()Kesinlikle katılmıyorum

30-Yeterli ürün tanıtımı ve reklam faaliyetleri yapıldığında ülkemizde katılım bankalarının bankacılık piyasasından alacağı pay artacaktır.

- ()Kesinlikle katılıyorum
 ()Katılıyorum
 ()Kararsızım
 ()Katılmıyorum
 ()Kesinlikle katılmıyorum

KATILIM BANKACILIĞI İŞLEYİŞ VE SÜRECİYLE İLGİLİ BİLGİ DÜZEYİ

31-Katılım bankacılığı faizsiz finans değerlerine dayanan bir anlayışla çalışmaktadır.

- ()Çok iyi biliyorum
 ()Biliyorum
 ()Kısmen biliyorum
 ()Bilmiyorum
 ()Hiç bilmiyorum

32-Katılım bankacılığı sistemi temel olarak kâr ve zarara katılma prensibi çerçevesinde işlemektedir.

- ()Çok iyi biliyorum
 ()Biliyorum
 ()Kısmen biliyorum
 ()Bilmiyorum
 ()Hiç bilmiyorum

33-Katılım Bankaları işleyiş prensipleri olarak ticari alım – satıma konu olan işlemlerle çalışmaktadır.

- ()Çok iyi biliyorum
 ()Biliyorum
 ()Kısmen biliyorum

()Bilmiyorum

()Hiç bilmiyorum

34-Islam'a uygun olmayan malların alım-satımı yapılmamaktadır. (alkol, domuz ürünleri vb.)

()Çok iyi biliyorum

()Biliyorum

()Kısmen biliyorum

()Bilmiyorum

()Hiç bilmiyorum

35-Katılım bankaları, müşterilerine herhangi bir ticaret olmadan nakit kredi kullandırmamaktadır.

()Çok iyi biliyorum

()Biliyorum

()Kısmen biliyorum

()Bilmiyorum

()Hiç bilmiyorum

36-Ihtiyaç desteklerinde, para direkt olarak kullanıcı hesabına aktarılmamakta, satıcının hesaplarına ödenmektedir.

()Çok iyi biliyorum

()Biliyorum

()Kısmen biliyorum

()Bilmiyorum

()Hiç bilmiyorum

37-Ihtiyaç desteklerinde, faturalandırmanın yapılması zorunludur.

()Çok iyi biliyorum

()Biliyorum

()Kısmen biliyorum

()Bilmiyorum

()Hiç bilmiyorum

38-Katılım bankacılığında faizsiz sigorta işlemleri (araç, kasko, konut, nakliyat vs.) yapılmaktadır.

()Çok iyi biliyorum

()Biliyorum

()Kısmen biliyorum

()Bilmiyorum

()Hiç bilmiyorum

